

PAPER DETAILS

TITLE: Kibris ve Kosova Sorunlarının Uluslararası Hukuk Açısından Karşılaştırılması

AUTHORS: Altug GÜNAL

PAGES: 111-177

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1101477>

Kıbrıs ve Kosova Sorunlarının Uluslararası Hukuk Açısından Karşılaştırılması

Altuğ Günal

Ege Üniversitesi

Özet

Kosova'nın bağımsızlık ilanı, birçok devlet tarafından kabul edilmiştir. Özellikle Kosova'nın yaşam çizgisiyle benzerlik gösteren Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC), Abhazya, Çeçenistan, Güney Osetya, Transilvanya ve Kebek gibi entitelerin, en azından şimdilik, farklı kaderleri paylaştıkları söylenebilir. Ancak bu durumda bile reel politikanın, hukukun ve hakkaniyet prensibinin, çifte standarda yol açmadığını söylemek doğru değildir.

NATO'nun insani gerekçeler öne sürerek eski Yugoslavya'ya müdahalesi, sadece etik, siyasal ve insani açıdan değil, uluslararası hukuk açısından da tekrar tartışılması ve açıklığa kavuşturulması gereken bir durumdur. Kosova'daki yaşananların dünya barışı ve güvenliği için tehdit olarak değerlendirilmesinin yanında göz ardı edilemeyecek nitelikte bir „insani felaket“ oluşturması, bazı akademik ve siyasal çevrelerde, sorunun uluslararası hukuk açısından tartışılmasının fazla bir anlam taşımadığı görüşündedir. Meşru kabul edilen nedenlerle, iç ya da uluslararası hukukun ihmali, özellikle de ihlali öngörülebilirken, bu anlayışın sonuçları üzerinde çok ciddi düşünmek gerekir.

NATO'nun Kosova'ya müdahalesi ve ardından gelen bağımsızlık gibi Türkiye'nin Kıbrıs Barış Harekâtı ve KKTC'nin bağımsızlık ilanı da uluslararası hukuk açısından çok ciddi tartışmalara neden olmuştur. Hem Barış Harekâtı, hem de bağımsızlık ilanı, hukuki, ahlaki ve siyasal birçok haklı gerekçeye sahip olmasına rağmen uluslararası toplum tarafından kabul görmemiştir.

Bu çalışmada amaç, tarihi oldukça eskiye dayanan Kosova ve Kıbrıs meselelerini, hukuk ve hakkaniyet prensibi çerçevesinde mukayese etmektir. İlk aşamada Kıbrıs ve Kosova harekâtları, ardından 11 Eylül saldırısının ardından çokça incelenir hale gelen „Haklı Savaş“ (*just war*) teorisi tartışılacak ve her iki meselesinin bu prensipler çerçevesinde değerlendirilmesi yapılacaktır. İkinci aşamada ise haklı savaş teorisinin ilkelerinden olan „haklı ayrılık“ veya „bağımsızlık teorisinin“, bu iki meseleye ne ölçüde uyduğu gösterilecektir. Özellikle her ikisinde yapılan askeri müdahaleyle, ayrılık veya bağımsızlık kararlarıyla ilgili tartışmalar yeniden değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kıbrıs, Kosova, Kuzey Kıbrıslı Türk Cumhuriyeti (KKTC), Haklı Savaş, Haklı Bağımsızlık, Uluslararası Hukuk.

Abstract:

After Kosovo" s independence, which is recognized by numerous members of International Society; a new wave of discussions started about the entities like TRNC, Abkhazia, South Ossetia, Chechnya, and Transylvania, Quebec which share similar time of life with Kosovo. The main discussions re-flamed from Kosovo" s independence were essentially on real politics, contradictions to law, injustice and double standards.

NATO" s Kosovo intervention supposedly based on humanitarian ground, brought a new situation to be re-examined and re-judged on not only ethical, political and humanitarian grounds but also on international law. Besides a threat to international security and peace, events in Kosovo were seen as a humanitarian disaster which can not be ignored. Because of this, a view emerged in academic and political circles which do not find it necessary anymore to discuss the issue related to international law. Results of this view which sees domestic or international law negligible or violable when it finds it legitimate should be evaluated very carefully.

Just as NATO" s Kosovo intervention and following independence, Turkey" s Cyprus Intervention and following independence of TRNC caused great debates on International Law. Despite both the intervention and the independence have serious legal, political and moral grounds, it has not been accepted by the international community.

The main objective of this paper is to compare two long standing issues, namely Kosovo and Cyprus, according to justice and international law. In the first stage, Kosovo and Cyprus operations will be examined through "just war" theory. In the second stage, "just war" theory and principles will be implemented to Kosovo" s and TRNC" s independence in the name of "just secession/independence." Arguments on both the operations and the independence decisions will be supported by international law.

Key Words: Cyprus, Kosovo, Turkish Republic of Northern Cyprus (TRNC), Just War, Just Independence, International Law.

Giriş

Kosova" nın bağımsızlık ilanı, 60" tan fazla devlet tarafından kabul edilmiştir. Özellikle Kosova" nın yaşam çizgisiyle benzerlik gösteren Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC), Abhazya, Çeçenistan, Güney Osetya, Transilvanya ve Kebek gibi entitelerin, en azından şimdilik, farklı kaderleri paylaştıkları söylenebilir. Ancak bu durumda bile reel

politikanın, hukukun ve hakkaniyet prensibinin, çifte standarda yol açmadığını söylemek doğru değildir.

NATO" nun eski Yugoslavya" ya müdahalesi, sadece Kosova" da yaşananlarla ilgili değildir. Hatta bu, etik, siyasal ve insani açıdan da açıklanamaz. Bu yüzden NATO" nun Kosova" ya müdahalesi, uluslararası hukuk açısından da tartışılması ve açıklığa kavuşturulması gereken bir durum olarak ortaya çıkmaktadır. Kosova" daki gelişmelerin göz ardı edilemeyecek bir „insani felaket“ oluşturması ya da dünya barışı ve güvenliği için tehdit olarak değerlendirilmesi, bazı akademik ve siyasi çevrelerde, sorunun uluslararası hukuk açısından tartışılmasının pek de anlamlı olmadığı fikrine ulaştırmıştır. Meşru kabul edilen nedenlerle, iç ya da uluslararası hukukun ihmali, özellikle de ihlali öngörülebilirken, bu anlayışın sonuçları üzerinde çok ciddi düşünmek gerektiği ortadadır.¹

Son Notlar

- ¹ Gökçen Alpkaya, “Nato Müdahalesi Üzerine,” Tartışma Metinleri, http://80.251.40.59/politic_ankara.edu.tr/alkaya/kosova.htm [Erişim Tarihi: 15.6.1999].
- ² Takis Michas, *Unholy Alliance: Greece and Milosevic's Serbia* (Austin, TX: A&M University Press, 2002), 37” den aktaran Tom Gallagher, “Milosevic and NATO Collide over Kosovo,” *The Balkans in the New Millennium* (London and New York: Routledge, 2001), 31.
- ³ Michas, 2002, 18, www.iwpr.net/index.pl?archive/bcr2/bcr2_20020792_2_ir_eng.txt, accessed August 2002” den aktaran Gallagher, 2001, 31.
- ⁴ Adam Roberts, “NATO” s Humanitarian War over Kosovo,” *Survival* XLI No.3 (Autumn 1999): 102.
- ⁵ 4 Haziran 1878 tarihli Kıbrıs Sözleşmesi ile ilgili bkz. Eric Solsten, ed., *Cyprus, A Country Study* (Washington, D.C.: GPO for the Library of Congress, 1993), 20.
- ⁶ Melek M Fırat, *1960-71 Arası Türk Dış Politikası ve Kıbrıs Sorunu* (Ankara: Siyasal Kitabevi, 1997), 56.
- ⁷ Sabahattin İsmail, *Cyprus Peace Operation: Reasons-Development-Consequences* (İstanbul: Akdeniz News Agency Publications 6, 2000), 21-23.
- ⁸ ENOSİS savunucusu Grivas da kendisi ve taraftarları için af çıkartıldıktan sonra Yunanistan” a dönmeyi kabul etmiştir. Bkz. “Kıbrıs” ta İngiliz Dönemi: KKTC Tarihi.” http://www.odtu.edu.tr/~kktctntm/KKTC_tarihi/ingiliz.html#_edn59#_edn59.
- ⁹ Fırat, 1997, 56-58.
- ¹⁰ Fırat, 1997, 62

Türkiye" nin Kıbrıs Barış Harekâtı ve KKTC" nin kurulması da uluslararası hukuk açısından çok ciddi tartışmalara neden olmuştur. Hem Barış Harekâtı, hem de bağımsızlık ilanı, birçok haklı gerekçeye istinaden uluslararası toplum tarafından henüz kabul görmemiştir.

Bu çalışmadan hareketle amaç, bu iki uluslararası meseleyi, yani Kosova ve Kıbrıs meselelerini, hukuk ve hakkaniyet prensipleri yönünden mukayese etmektir. İlk aşamada Kıbrıs ve Kosova harekâtı incelenmiş ve ardından 11 Eylül saldırılarında uluslararası ilişkiler disiplinince incelenir hale gelen „Haklı Savaş“ (*just war*) teorisi çerçevesinde tartışılmıştır. Özellikle Haklı Savaş ilkeleri, burada ayrılık veya bağımsızlık kararlarına göre uygulanmıştır. Elde edilen veriler ise uluslararası hukuk argümanlarıyla desteklenmeye çalışılmıştır.

Öncelikle bu iki mesele karşılaştırılacak olursa, kendi aralarında birtakım benzerlikler ortaya çıkacaktır. Bu benzerlikle şu şekilde sıralanabilir:

- ☐ Her iki toplumun da çok uzun süren bir Osmanlı geçmişleri vardır. Bu geçmiş, Kıbrıs için 3 yüzyıl, Kosova için ise 5 yüzyıldır.
- ☐ Her iki toplum nüfus içerisinde nicelik açısından benzer özellikler taşımaktadır. Bu bağlamda, Kıbrıslı Türkler Kıbrıs" ın genel nüfusu içerisinde az iken, KKTC içinde ezici çoğunluktadırlar. Aynı şekilde Kosovalı Arnavutlar da Sırbistan içerisinde azınlıkta olmakla beraber, Kosova içinde ezici çoğunluktadırlar.
- ☐ İki mesele de taraflar için milli meseledir ve çoğu zaman kutsallıkla ilişkilendirilmektedir.

□ İki meselede de taraflar arasında, tarihten gelen bir düşmanlığın var olduğuna inanılmaktadır.

□ Kıbrıs" ta ağırlıklı olarak Rumlar Ortodoks, Türkler ise Müslüman iken, Kosova" da ağırlıklı olarak Sırp Ortodoks, Arnavutlar ise Müslüman" dırlar. Müdahaleye konu olan taraflar, yani Sırp ve Rumlar her zaman için birbirlerini desteklemiş, mücadeleyi Türklere karşı savaş olarak görmüş, NATO planlarını sızdırmış, birbirlerine silah yollamış, hatta Yunan lider Mitsotakis Sırp liderler Karadzic ve Mladic" le buluşmasının ardından onları Yunan bağımsızlık savaşının kahramanlarına benzetmiştir.² Hatta Karadzic tarafından Srebrenica katliamına gönüllü olarak birçok Yunanlının da katıldığı açıklanmıştır.³ Özellikle iki ülke arasında bir konfederasyon kurulması bile gündeme gelmiştir.

□ Türkleri ve Arnavutları göçe zorlama, asimilasyona tâbi tutma veya yok etme amaçlı olarak çokluğun baskına, şiddetine ve katliamlarına maruz kalmışlardır. Bu bağlamda Kıbrıslı Türkler, Kıbrıs adasının kesin olarak Osmanlı egemenliğinden çıktığı 1914 tarihinden itibaren Yunanistan destekli olarak Kıbrıslı Rumların, Kosovalı Arnavutlar ise bölgenin Osmanlı egemenliğinden çıktığı 1912 tarihinden itibaren Sırpların baskı, şiddet ve katliamlarına maruz kalmışlardır.

□ Sırp yönetimi Kosova" daki Arnavutlardan kurtulmak için „At Nalı Operasyonu" nu (*Operation Horseshoe*) planlamışken, Kıbrıslı Rumlar aynı amaçla „Akritas Planı" nı yürürlüğe koymuştur.

□ Hem Türklerin, hem de Arnavutların varlıklarını sürdürebilmelerinde, anavatanlarının (Türkiye ve Arnavutluk) katkısı büyüktür. Her iki toplumun da can güvenliği, özgürlük ve bağımsızlıklarına kavuşmaları, askeri müdahaleler sonucunda olmuştur.

□ Müdahaleyi yapan her iki taraf da bu müdahale için „savaş" kelimesini kullanmamışlardır. Türkiye Barış Harekâtı, NATO ise Müttefik Güçler Operasyonu (*Operation Allied Force*) adını kullanmışlardır. İkisinin de temelinde yatan insani müdahale kavramı, uluslararası ilişkiler teorisyenleri için karmaşık bir durumu ifade etmektedir.⁴

□ Her iki ülkede de stratejik önemleri gereği, yabancı üsler bulunmaktadır. Kosova" da ABD" nin Avrupa" daki en büyük üssü bulunurken, Kıbrıs" ta da ABD" nin de faydalanabildiği iki Birleşik Krallık üssü bulunmaktadır (Ağrotur ve Dikelya).

□ İki ülke de bağımsızlığını ilan etmiş, fakat BM üyesi olamamıştır. Yakın gelecekte de olmaları pek mümkün gözükmemektedir.

Bu izahtan sonra Kıbrıs ile Kosova meselesinin tarihsel ve hukuksal süreci anlatılarak, benzerlikleri ifade edilmeye çalışılacaktır.

1. Tarihsel Süreç ve Jeopolitik Değerlendirme:

1.1. Kıbrıs

Kıbrıs, klasik deyişle „stratejik önemi“ ve doğu-batı geçiş yolları üzerinde olması nedeniyle, tarihi boyunca birçok devletin egemenliği altına girmiştir. Makedon egemenliği ile birlikte adada Helen kültürü ve dili önem kazanmaya başlamıştır. Yedi yüzyılı aşkın Bizans egemenliği sürecinde ise Ortodoks Hristiyanlık, adada baskın bir din halini almıştır.

1571“ de Kıbrıs“ ı fetheden Osmanlı İmparatorluğu“ nun üç yüzyıl süren egemenliği sürecinde, Anadolu“ dan göçler yapılmış ve adada 1/3 oranında Müslüman-Türk nüfusu oluşturulmuştur. Kıbrıs, 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı esnasında, Birleşik Krallık“ ın isteği üzerine, 92.799 Sterlines kendisine kiralanmıştır. Birinci Dünya Savaşı“ nda Osmanlı Devleti ile İngiltere“ nin ayrı kamplarda savaşa girmesi, İngiltere“ nin Ada“ yı tek yanlı olarak ilhak etmesine neden olmuştur. 1923“ te imzalanan Lozan Barış Antlaşması“ nın 21. Maddesi gereğince, Birleşik Krallık“ a ilhak hakkı tanınmıştır. 1945 sonrasında başlayan kendi kaderini tayin hakkına dayalı anti-kolonyalist mücadele, 1954“ te Yunanistan tarafından BM“ ye getirilip uluslararası bir nitelik kazandırılmıştır. Bunun üzerine İngiltere, adadaki kurulu düzenin daha fazla süremeyeceğini anlamıştır. Buna karşı İngiltere çözüm olarak, Kıbrıs halkının tarihten kaynaklanan farklı etnik kimliklerini daha çok ortaya çıkarmak, bu yolla Türkiye“ yi de soruna taraf ederek Yunanistan ile karşı karşıya getirmek ve İngiltere“ nin adadaki varlığına mantıksal gerekçe bulmak temel amaç olmuştur.⁶ 1950 Ocağında Doğu Ortodoks Kilisesi, Kıbrıslı Türk toplumunun boykot ettiği bir referandum düzenlemiş ve referandumun sonucunda, katılan Rumların %95“ i Kıbrıs“ ın Yunanistan ile birleşmesi düşüncesi olan Enosis lehinde oy vermiştir.⁷ 1955“ te Kıbrıslı Rumların kurduğu EOKA örgütü, Birleşik Krallık kuvvetlerini adadan çıkarmak ve Enosis yolundaki tüm engelleri ortadan kaldırmak amaçlı silahlı eylemlere başlamıştır. Bu zaman zarfında Kıbrıs Türkleri de kendilerini koruyabilmek için silahlanmaya başlamış ve 1957 tarihinde „Türk

Mukavemet Teşkilatı"nın (TMT) kuruluşu ile öz savunma amaçlı mücadeleye başlamıştır. Bu esnada Kıbrıs olayları, 1950"lerde zirveye varmış olan Türk-Yunan dostluk ilişkilerini bozmaya başlamıştır. İki ülke arasındaki ilişkilerin bozulması, NATO"nın güneydoğu kanadında yaratacağı güven bunalımı nedeniyle, başta ABD olmak üzere batılı müttefikleri endişelendirmiştir. ABD bu noktada birçok kez kendisine bağımlı iki müttefikine, „Kıbrıs sorununun anlaşma yoluyla çözülmesi ve adada batının stratejik çıkarlarının zarar görmemesine" yönelik mesajını güçlü bir şekilde vermiştir.

Bağımsız Kıbrıs Cumhuriyeti"nin kurulmasının hukuksal belgesi olan 1959 anlaşmaları, böyle bir sürecin sonunda kabul edilmiştir. Kıbrıs"ta şiddet eylemlerinin tırmanması üzerine Şubat 1959"da Yunanistan ve Türkiye arasında yapılan görüşmeler sonucunda uzlaşma sağlamıştır. On bir Şubat"ta, 27 maddelik Zürih Antlaşması imzalanmış ve İngiltere, Yunanistan ve Türkiye"nin garantörlüğü ile Kıbrıs Cumhuriyeti"nin temelleri atılmıştır. Görüşmeler, Kıbrıslı Rum ve Türk toplumları ile İngilizlerin katılımıyla 17 Şubat 1959"da Londra"da devam etmiştir. Londra"da Rum temsilcisi Başpiskopos Makarios, mevcut anlaşmaya itirazlarda bulunmuş olsa da itirazı Yunanistan tarafından desteklenmeyince anlaşmayı kabul etmek zorunda kalmıştır. Ardından Kuruluş Antlaşması, Garantörlük Antlaşması ve İttifak Antlaşması imzalanmış ve bu anlaşmalar, 1960"da kurulan Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası"nın da temeli olmuştur.⁸ Yeni cumhuriyetin anayasasında yer alan en önemli hususlar özetle şunlardır:

□ Yunanistan, İngiltere ve Türkiye, Kıbrıs Cumhuriyeti"nin bağımsızlığını, ülke bütünlüğünü, güvenliğini ve anayasanın temel maddeleri ile oluşan durumu koruma amaçlı olarak garantörlük görevi üstlenmektedir. Bu üç garantör devletten biri, birlikte veya birbirlerine danışarak hareket etmek olanağı bulunmadığı takdirde, bu antlaşmanın oluşturduğu durumu münhasıran yeniden oluşturmak gayesi ile hareket etmek hakkını saklı tutarlar.

□ Yunanistan „Enosis" , Türkiye de „Taksim" tezinden vazgeçmektedir.

□ Cumhurbaşkanı Rum, yardımcısı ise Türk olacak ve her ikisinin de belirli konularda veto hakkı bulunacaktır. Devletin veya kamunun tüm yönetim kademelerinde ve Temsilciler Meclisinde Türklerin %30:70 yahut %40:60 temsil garantisi olacaktır.

□ Türkiye, Yunanistan ve Kıbrıs Cumhuriyeti askeri temsilcilerinden oluşan „Üçlü Karargâh“ kurulacak ve bu Karargâha Yunanistan 950, Türkiye de 650 kişilik bir birlik verecektir.

Bağımsız cumhuriyet formülü ile Rumlar tatmin edilmişken, azınlık durumunda olan Türkler de gerekli güvencelerle taltif edilmiştir. İngiltere stratejik açıdan hayati üslerini korurken, Türkiye ve Yunanistan da garantör olarak adanın üzerinde söz sahipliğini sürdürebilmiştir. Bu şekilde kurulan mekanizma ile stratejik önemi tartışmasız olan adanın, batı ile bağlantısı güvence altına alınmıştır. 1950” lerin soğuk savaş ortamında benzer sosyo-ekonomik yapıları nedeniyle, ABD ve Batı bağlantısını iktidarlarının geleceği için vazgeçilmez koşul kabul eden Türkiye ve Yunanistan hükümetlerinin, her iki tarafı tatmin etmeye yakın bu formül üzerinde uzlaşması anlaşılabilir bir şeydir. Fakat 1960 koşullarında Londra anlaşmaları, Rumları tatmin etmemeye başlamıştır.⁹

Londra anlaşmaları, sadece Kıbrıs devletinin tüm yapısını ayrıntıları ile tespit etmekle kalmamış, dış politikada uyulması zorunlu birtakım bağlantıları da kurmuştur. Ayrıca Anlaşmaya uyulmaması durumunda gerekenin yapılması için garantörlere de gerekli haklar verilmiştir. Ne var ki bağımsız bir devlet olarak BM” ye üyelik başvurusunda bulunacak olan Kıbrıs, kendi yapısına ilişkin değişiklikleri salt kendi başına yapacak konumda değildir. Kendisi kadar 3 garantör devlet de adanın geleceğini belirleme hakkına sahip olacaktır.¹⁰ Dolayısıyla bu düzenin bir yerde bozulacağı aşikârdır.

Rumların Enosis emellerinden vazgeçmemeleri ve sayıca daha az olan Türkler ile eşit yetkilerle yaşamak istememeleri nedeniyle yeni devlet, toplumlar arası gerginliği gidermede başarılı olamamıştır. Makarios 1963 yılında, Anayasa” nın Türk tarafına eşitlik sağlayan maddelerini tek tarafı olarak değiştirme kararı alınca, Türk tarafı veto hakkını kullanmış ve adada ortam daha da gerginleşmiştir. Rumlar, Türkleri göçe zorlamak, azınlık statüsünü kabul ettirmek, imha etmek ve nihayetinde Enosis” i gerçekleştirmek amaçlarıyla hazırlanan Akritas Planı” nı uygulamaya koymuşlardır. Bunun üzerine Türk köylerine, evlerine, işyerlerine baskınlar düzenlenmiş ve yüzlerce Türk ya katledilmiş ya da yaralanmıştır. Adanın farklı yerlerinde yaşayan 25.000 Kıbrıslı Türk yaşamlarından endişe ettikleri için oturdukları 103 köyü terk etmişler ve TMT” nin güvenliğini sağladığı bölgelere göç ederek çadırlarda ve barakalarda çok sağlıksız koşullarda yaşamaya başlamışlardır. Daha sonra

Rumlar, Türk yerleşimlerinin etrafını sararak ekonomik abluka uygulamaya başlamışlardır. 1964 tarihli 186 sayılı Birleşim Milletler Güvenlik Konseyi (BMGK) kararı ile „Kıbrıs“ taki BM Barış Gücü“ olarak adlandırılan UNFICYP, ada üzerindeki önemli noktalara Kıbrıslı Türkler ile Rumlar arasındaki çatışmaları engellemek amacıyla konuşlandırılmıştır. Buna rağmen olaylar tırmanarak sürmüştür. Türkiye, garantörlük hakkına dayanarak, 1964 yılında Rumların saldırılarını durdurmuş ve Erenköy“ de kuşatılan Türkleri kurtarmak amacıyla hava kuvvetleriyle ada üzerinde ihtar uçuşları yapmıştır. Bunun üzerine Makarios, „Garanti Antlaşması“nın sona erdiğini ilan etmiştir. Gelişmeler üzerine görüşmeler başlatılmış, lakin bir sonuca ulaşamamıştır. Rumların Türklere uyguladığı idari ve askeri baskılar yeniden ve artarak devam etmiştir. Özellikle 1967“ de Rum ve Yunan askeri kuvvetleri birçok köyde Türkleri imha harekâtına girişmişlerdir. Bunun üzerine Türkiye, Kıbrıs“ a ve Yunanistan“ a kesin uyarı vermiş ve Kıbrıslı Türkleri korumak için müdahale gücü göndermekle tehdit etmiştir. Türk-Yunan sınırına birlik yığan Türkiye, Akdeniz limanlarına bir amfibi kuvvet yerleştirmiştir. Özellikle iki NATO üyesi, savaşın eşiğine gelince, ABD“nin arabuluculuğuyla savaş önlenmiş ve Yunanistan, 1960 anlaşmalarına aykırı olarak adaya gizlice soktuğu 12.000 kişilik Yunan birliğini geri çekmek zorunda kalmıştır.

Bu arada Kıbrıs Türkleri, 1967 Kasım ayının sonlarında 1960 Anayasasının güvenceleri tamamen uygulanıncaya kadar ve Rum saldırılarından kendilerini korumak ve haklarını savunmak için Geçici Kıbrıs Türk Yönetimi“ ni ilan etmiştir. 15 Temmuz 1974 tarihinde Yunan subayları liderliğinde Makarios yönetimine karşı bir darbe yapılmış ve EOKA üyelerinden Nikos Sampson başa getirilmiştir. Makarios, İngilizlere sığınmak zorunda kalmış ve adadan kaçırılmıştır. Sampson“un hedefi, kısa sürede adadaki Türklerden bir şekilde kurtulmak ve Türkiye“nin müdahale etmesini önleyerek Enosis“ i gerçekleştirmektir.

Kıbrıslı Türklerin, Rum saldırıları karşısında zor duruma düşmesi ve garantör devletlerden İngiltere ve Yunanistan“ın tedbir almaması üzerine Türkiye, 16 Temmuz 1974“te İngiltere“ye nota vermiş ve NATO ile BM“ye durumu ileterek harekete geçmelerini istemiştir. 19 Temmuz 1974“te BM Güvenlik Konseyi“nde bir konuşma yapan Makarios, Yunanistan“ın Kıbrıs“ı işgal ettiğini, Kıbrıs“ın bütün devlet dairelerinde Yunan bayrağının dalgalandığını, büyük kayıplar verdiklerini, Rumların Türklerden daha tehlikeli durumda olduğunu, Kıbrıs“ın bağımsızlığının

ortadan kalktığını ve halkının tehlike altına olduğunu söylemiştir.¹¹ Fakat İngilizler, garantör devlet olarak harekete geçmemişlerdir. Bunun üzerine ABD, arabuluculuğa soyunmuş, fakat Yunanistan taviz vermemiştir. Ancak Türkiye, „garantörlük hakkına“ dayanarak, bozulan düzeni yeniden tesis etmek ve Kıbrıslı Türklerin güvenliğini korumak için 20 Temmuz 1974 tarihinde adaya askeri müdahalede bulunmuştur. Müdahalenin ardından garantör devletlerin dışışleri bakanları, 25 Temmuz “ da Cenevre” de toplanmışlar ve ateşkes ilan etmişlerdir. Bunun hemen ardından 1975” te Kıbrıs Türk Federe Devleti (KTFD) ilan edilmiştir.¹²

¹¹ “Yunan Darbesi ve Kıbrıs Barış Harekâtı,” http://www.odtu.edu.tr/~kktctntm/KKTC_tarihi/ingiliz.html#_edn59#_edn59.

¹² 10 Ağustos 1974, Kıbrıs” da taksim ve 13 Şubat 1975” te Kıbrıslı Türk Federe Devleti” nin, KTFD, kurulması için bkz. “Yunan Darbesi ve Kıbrıs Barış Harekâtı,” http://www.odtu.edu.tr/~kktctntm/KKTC_tarihi/kibris_bari.html#_edn7.

¹³ Bu rakamlar, tahmini rakamlardır. Çünkü 1981” den beri boykotlar nedeniyle gerçek ve güvenilebilir bir nüfus sayımı yapılmamıştır.

¹⁴ Bu veriler, 1981 yılına aittir.

¹⁵ Robert Bideleux and Ian Jeffries, *The Balkans: A Post-Communist History* (New York: Routledge, 2007), 512.

¹⁶ Alpkaya, 1999, 1.

¹⁷ Bideleux and Jeffries, 1999, 512.

¹⁸ Bideleux and Jeffries, 1999, 513.

¹⁹ Bideleux and Jeffries, 1999, 513.

²⁰ Barry R. Posen, “The War of Kosova: Serbia” s Political-Military Strategy,” *International Security* XXIV (2000): 42” den aktaran Murat Necip Arman, *Avrupa Birliği’nin Batı Balkanlar Genişlemesi: Bir Dış Politika Aracı Olarak Kimlik Dönüşümü* (İzmir: Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayını No: 3, 2007), 214.

²¹ 1953” te Sırp ve Karadağlılar, nüfusun %31.5” ini oluştururken, idari ve önde gelen pozisyonların %68” ine sahiptirler.

²² “Bağımsızlık Yolunda Kosova,” İnsani Yardım Vakfı, <http://kosova.ihh.org.tr/genel/genel.html>.

²³ “Letter dated 26 March 2007 from the Secretary-General to the President of the Security Council. Addendum. Comprehensive Proposal for the Kosovo Status Settlement,” UN Security Council, S/2007/168/Add.1, <http://www.unosek.org/unosek/index.html>. Bu doküman, rapor ve kapsamlı öneriler paketini de içermektedir. Lakin bağımsızlık kelimesi, baştakinde geçse de sondakinde hiç geçmemektedir. Bunun için bkz. International Crisis Group, “Kosovo: No Good Alternatives to the Ahtisaari Plan,” No. 17, 3.

²⁴ Rus bakış açısı için bkz. Oksana Antonenko, “Russia and the Deadlock over Kosovo,” *Survival* XLIX, No. 3: 91-106.

²⁵ Bruno Coppieters, “Kosovo and the Principles of Just Secession,” *Center for European Policy Studies* 147 (2007): 5-6.

Kıbrıs" ta iki toplumu tekrar bir araya getirmeyi amaçlayan görüşmeler, ilk aşamada (1977 ve 1979) federasyonu esas almıştır. BMGK" nın uygun gördüğü bu anlaşmalar, çeşitli vesilelerle yürürlüğe girmemiştir. BM, 13 Mayıs 1983" te Kıbrıs Cumhuriyeti" nin bütün ada toprakları üzerinde egemenlik ve kontrol hakkı olduğunu açıklayarak, adadan bütün yabancı askeri kuvvetlerin çekilmesini, BMGK" nin meseleye el koymasını ve görüşmelerin devam etmesini tavsiye etmiştir. Türk tarafı, bu karara tepki göstermiş ve 15 Kasım 1983 tarihinde Kuzey Kıbrıslı Türk Cumhuriyeti (KKTC) kurulmuştur. BMGK de 18 Kasım 1983" de KKTC" nin bağımsızlık ilanını 541 sayılı karar ile geçersiz sayıp geri alınmasını ve bütün devletlerden Kıbrıs Cumhuriyeti" nden başka bir devleti tanınamasını istemiştir. Bu karar AET ve Avrupa Konseyi tarafından da benimsenmiştir. Ardından Kıbrıs Cumhuriyeti Hükümeti, kuzeydeki tüm liman ve hava alanlarının uluslararası ticarete ve ulaşımına kapalı olduğunu ilan etmiştir. GKRY, günümüzde de adanın kuzeyindeki idareyi „Türk işgali atındaki bölge" olarak kabul etmektedir.

KKTC" nin kurulmasından sonra her iki toplum, BM nezdinde yapılan görüşmelere devam etmiştir. Bu süreç bugün dahi sürmektedir. İki bin iki yılında BM Genel Sekreteri Kofi Annan" ın sunduğu yeni bir planla çözüme çok yaklaşılmış, 24 Nisan 2004" te Kıbrıs" ta birleşme konusunda referandum yapılmış ve Türk tarafının kabul etmesine rağmen Rum tarafının reddi ile uzlaşma sağlanamamıştır.

1.2. Kosova

Kosova, çok uzun süredir Arnavutluk ve Sırbistan arasında sert mücadelelere neden olan bir sınır bölgesidir ve 10.908 km²" lik bir alanı kapsamaktadır. Bu da yaklaşık olarak Fransa" nın %2" sine denk gelmektedir. Nüfusunun yaklaşık 2 milyon kadar olduğu tahmin edilmektedir.¹³ Ülke nüfusun %77" si Kosovalı (etnik Arnavut), 13.2" si

Sırp, 1.7" si Karadağlı, 3.7" si Slav Müslüman ve 0.8" i de Türk olduğu tahmin edilmektedir.¹⁴ İfade edilen bu oranların, %90" a 10 civarında olduğu tahmin edilmektedir.¹⁵

„Kosova sorununun" başlangıç tarihi olarak hangi dönem ele alınırsa alınsın, sorun 1998" e kadar uluslararası hukuk açısından bir iç sorun olarak değerlendirilmiştir. Bunun anlamı uluslararası hukukun mevcut kuralları çerçevesinde, Kosova, Yugoslavya Federal Cumhuriyeti" nin bir parçasıdır ve Yugoslavya, bu toprak parçası üzerinde egemenliğini kullanabilmektedir.¹⁶ Dolayısıyla 1974 Anayasasıyla özerklik verilen Kosova" nın, 1989" da bunun kaldırılmış olması, Yugoslavya" nın yetkileri dahilinde olan bir mesele ve bundan sonra yaşanan gelişmeler de bir iç sorun niteliğini taşımaktadır.

1918" den 1999" daki Kosova savaşına kadar uluslararası toplum, Sırbistan" ın Kosova üzerindeki tarihi toprak iddialarına olumlu bakmıştır. Balkan savaşlarında (1912-1913) Sırbistan" ın kazandığı zaferlerle Kosova, Sırp askeri işgaline uğramış, her iki dünya savaşında ve Yugoslavya döneminde de bu durum devam etmiştir. Nitekim bu hâkimiyet, Kosova" nın yeni devletlerin meşru şekilde ortaya çıkmasını sağlayan, kendi kaderini tayin hakkı döneminden faydalanmasını engellemiştir. O yüzden 1912, hatta daha öncesinden beri var olan Kosovalı Arnavutlar ve Sırlar arasındaki sürtüşme devam etmektedir. ¹⁷

Arnavutlar, İllirya kökenli olduklarına ve Kosova" nın ve hatta tüm batı Balkanların en eski yerleşimcileri olduğuna inanmaktadırlar. Bu da onlara göre kendilerine bu toprak üzerinde tarihsel haklar tanımaktadır. Slavlar, ancak 6. yüzyılda bölgeye gelmişlerdir ve Arnavut topraklarında işgalcidirler. Kosova, ayrıca birçok Arnavut için 1850" ler ve 1912" de milli uyanışta öncü rolü oynadığı için ayrıca değerlidir.¹⁸

Diğer yandan Sırp *premordial* milliyetçiliği açısından da Kosova önemli bir semboldür. Sırp Ortodoks Hristiyanları ve milliyetçileri, Kosova" yı, Sırp milletin beşiği veya kökeni olarak nitelendirmektedirler. Kökeni çok eskiye dayanan geleneksel Sırp epik şiiri, halk şarkıları ve dini sanatları, Kosova" dan ruhani anavatan olarak bahsettikleri görülmektedir. Ayrıca ortaçağdaki Sırp kralları veya prensleri, bu bölgeye büyük Ortodoks kilise ve manastırları kurmuşlar, onurları ve soyları için büyük ve ünlü savaşlar yapmışlar, buraya da gömülmüşlerdir. Sırp Ortodoks kilisesi ve şiirleri, bölgenin Sırplığını Osmanlı hakimiyetinden beri canlı tutmaktadırlar.¹⁹ Posen" in ifadesiyle,

“Kudüs Yahudiler için ne anlama geliyorsa, Sırlar için de Kosova o anlama gelmektedir.”²⁰

Kosova 14^{ncü} yüzyılda Haçlı Ordularıyla yapılan savaşın sonucunda Osmanlı İmparatorluğu tarafından ele geçirilmiştir. Beş yüzyıl süren Osmanlı egemenliğinden sonra, 1912de Birinci Balkan Savaşını takiben Sırbistan-Hırvatistan Krallığının hükümrânlığına giren Kosova, İkinci Dünya Savaşını takiben kurulan Yugoslavya Sosyalist Federal Cumhuriyeti^{ne} bağlı bir özerk eyalet statüsüne geçmiştir. 1974te ise yeni Yugoslavya anayasası ile federal başkanlıkta sandalye, kendi meclisi, kendi polisi ve merkez bankası gibi haklarla ayrılma yetkisi hariç, Yugoslavya Cumhuriyetleri ile hemen hemen aynı yetkilere sahip olmuştur. Bu döneme kadar Kosova^{da} Sırlar özellikle ekonomik alanlarda daha imtiyazlı durumdayken,²¹ bu dönemden sonra durum tersine dönmeye başlamıştır. Sırlar Kosova^{dan} kitleler halinde göç etmeye başlamışlardır. Bunun nedeni Sırlar açısından etnik olarak saf bir Kosova yaratmak amacıyla yapılan ağır baskı, ayrımcılık ve taciz olarak değerlendirilirken, Arnavutlar, imtiyazlı pozisyonlarını kaybeden Sırların sosyo-ekonomik nedenlerle bölgeyi terk ettiğini söylemektedirler.

Ne var ki Tito^{nun} 1980 yılında ölmesiyle Yugoslavya, en önemli birleştirici unsurunu yitirmiştir. Bundan sonra Yugoslavya Devlet Başkanlığı görevi, cumhuriyetlerin başkanları tarafından rotasyon sistemi ile yürütülmüş ve bu durum, Sırbistan^{ın} federal sistem içindeki egemen konumunu etkilemiştir. Bunun üzerine Sırp Bilim ve Sanat Akademisi, 1986 Martında Sırp milliyetçilerinin bir manifestosunu yayımlamıştır. Bu manifestoda özetle Sırların Yugoslavya Federasyonu içinde baskı altında tutulduğu ve ülke yönetiminde „Yugoslavya^{nın} gerçek sahipleri olan[”] Sırlara daha çok söz hakkı verilmesi gerektiği, fakat kendilerinin özellikle Arnavutların ve Müslümanların tehdidi altında olduğu belirtilmiştir. Miloşević, 1987 yılının Aralık ayında içeriden gerçekleştirdiği darbeyle Sırp Komünist Partisiⁿⁱⁿ başına geçti. Ardından 1988de Vojvodina^{da} ve 1989da Karadağ Cumhuriyeti ve Kosova^{daki} yerel hükümetler düşürülmüştür. Sırp Meclisi, 1989^{un} başlarında Kosova^{nın} yetkilerini kısıtlayacak bir anayasa düzenlemesi yapmaya karar vermişlerse de Kosovalı Arnavutlar, Kosova^{nın} özerkliğinin kaldırılmasına yönelik bu girişimleri, protesto etmek amacıyla harekete geçmişlerdir. Bu yüzden protestolara katılan yüzlerce insan tutuklanmıştır. 23 Mart 1989da, çevresinde tankların bulunduğu bir

ortamda yapılan Kosova Bölge Meclisi toplantısında, yine de bu değişiklik için gerekli üçte iki çoğunluk sağlanamamıştır. Fakat 28 Mart'ta Belgrad'da yapılan oturumda, Kosova'nın özerkliğine son veren ek maddeler onaylanmıştır. Böylece Milošević, federal meclisi kendi denetimine almak için gerekli çoğunluğu sağlamış oldu.

Bu oylamanın yapıldığı gün, Priştina'nın merkezinde yaklaşık 3 bin kişinin katıldığı büyük bir gösteride, çevreye zarar verilmiştir. Sonraki beş gün boyunca da Kosova'nın dokuz kentinde daha büyük gösteriler yapılmıştır. 1990 Mart ve Nisan aylarında zehirli sarın gazı kullanılmış ve bu yüzden 7.421 kişi zehirlenmiştir. Binlerce Arnavut'un zehirlenmesi, Arnavutların Sırlara saldırmasına neden olmuştur. Bu gerekçe ile Sırbistan bölgeye 25 bin polis göndermiş ve Kosova'nın özerkliğini daraltacak önlemler almaya başlamıştır. Bunun üzerine 2 Temmuz 1990'da, Kosova Meclisi, Kosova'nın bağımsızlığını ilan etmiştir. Buna karşılık Sırp makamları, 5 Temmuz'da hem meclisi, hem de hükümeti feshetmişler ve ardından Kosova'da çalışma yaşamındaki ilişkileri düzenleyen yeni bir yasa – Özel Önlemler Yasası – çıkartarak, 80 bin Arnavut'u işten atmışlardır. Arnavut temsilciler ise 7 Eylül 1990'da Kaçanik kentinde gizli bir toplantı yaparak, „Kosova Cumhuriyeti“nin anayasasını ve seçilmiş devlet başkanını ilan etmişlerdir. Sırbistan Meclisi ise 28 Eylül'de yeni anayasal değişikliklerle birlikte, Kosova ve Voyvodina'nın özerkliğine tamamen son vermiştir.²²

Aslında bu dönemde yaşanan eşzamanlı gelişmeler arasında sağlıklı bir neden-sonuç ilişkisi kurmak güç görünmektedir. 1989'dan sonra, Arnavut çalışanlar yaygın bir biçimde işten çıkartılmış, Kosova ekonomisinin %90'ını oluşturan ve „sosyal olarak korunan işletme“ statüsündeki kurumlar özelleştirilerek Sırlara veya yabancılara satılmış, Arnavut esnaf, mali polisin ağır baskısı altına alınmış, mahkemelerde, poliste, okullarda ve üniversitede Arnavut varlığına son verilmiş, Sırpça tek resmi dil olarak kabul edilmiş ve Arnavut ortaöğretim kurumları kapatılmışlardır.

Kosova'daki ayrılıkçı hareketlerin şiddetlenmesi, esas olarak 1991 yılında Yugoslavya'nın dağılması üzerine başlamıştır. 26-30 Eylül 1991 tarihinde Kosovalı Arnavutlar, bağımsızlık için bir referandum yapmışlar ve seçmenlerin %87'sinin katıldığı referandumda, %99'unun lehte oy kullandığı görülmüştür. Aynı yıl içerisinde Kosova'daki yerel etnik Arnavut liderler tarafından, tek taraflı olarak bağımsızlık ilan edilmiştir. Ancak bu durum, uluslararası camiada kabul görmemiştir. Başlangıçta

pasif direniş şeklinde gelişen ayrılıkçı hareketler, 1990' lı yılların ortasından itibaren kitle protestolarına ve ardından silahlı mücadeleye dönüşmüştür. Bunun üzerine ortaya çıkan Kosova Kurtuluş Ordusu (UÇK), Kosova Sırplarına saldırmaya başlamıştır. Sırbistan polisi ve ordu kuvvetleri, 1998 yılının yazında UÇK' yı ezmek için Kosova' ya girmiş ve Kosovalı Arnavutlara ve Türklere karşı etnik temizliğe başlamışlardır. Bu süreçte yüz binlerce mülteci Arnavutluk, Makedonya, Karadağ ve Türkiye' ye kaçmak zorunda kalmıştır. Uluslararası Lahey Adalet Divanı araştırmalarında, en az 2.000 cesede ulaşıldığı açıklanmıştır. Kosovalılara yapılan baskının devam etmesi üzerine NATO, BMGK kararı olmaksızın, Kosova ve Sırbistan' da bulunan hedeflere Mart 1999 tarihinden itibaren hava operasyonlarına başlamıştır. On bir haftalık NATO bombardımanından sonra Sırbistan, birliklerini ve polislerini geri çekmeye zorlanmış, 750.000 Kosovalı mülteci evlerine geri dönmüş ve Kosova' daki Sırp nüfusun yarısına tekabül eden 100.000 Sırp evlerini terk etmiştir. BM, Kosova' nın bağımsızlık ya da Sırp egemenliğinden birine dönene kadar bölgeyi kontrolü altına alarak, Kosova' ya geniş ölçüde bir özerklik kazandırmıştır. Kosova temsilcileri ile ABD, AET, Sırbistan ve Rusya arasında Kosova' nın statüsü konusunda yapılan görüşmeler 8 yıl sürmüş ve görüşmeler hiç bir sonuç vermeyince ABD, NATO ve AB Kosova' nın bağımsızlık düşüncesini desteklemeye başlamışlardır.

İki bin yedi Martında BM Genel Sekreteri bir „rapor“ hazırlamış ve „Kosova Statü Çözümü İçin Kapsamlı Plan“ ı sunmuştur. İki doküman da özel temsilcisi Martti Ahtisaari tarafından kaleme alınmıştır.²³ Ahtisaari, taraflar arasında bir uzlaşmaya varılabileceğini dair tüm umutlarını kaybedince, BMGK' nin gözetimli bağımsızlığa yönelik bir karar almasını savunmuştur. Ahtisaari' nin önerilerinde, Kosova bağımsızlığının gözetimli doğasının bir parçası olarak Arnavutlukla birleşmeyi yasaklamıştır. Öneri, Batılı ülkelerden destek alsa da, Rusya ve Çin, toprak bütünlüğü konusunda Sırp pozisyonunu destekleyerek, karara karşı olduklarını dile getirmişlerdir.²⁴ Nihayet 17 Şubat 2008 pazar günü Kosova Meclisi, tek taraflı olarak bağımsızlığını ilan etmiş ve şu an için 60' ın üzerinde devlet tarafından tanınmıştır.

1.3. Kosova ve Kıbrıs'ın Jeopolitik-Jeostratejik Önemleri

Avrupa' da yeraltı zenginlikleri ile meşhur olan Kosova' da, kurşun, çinko, nikel, magnezit, boksit, krom, bakır, demir, kömür, gümüş ve altın gibi

zengin maden yatakları bulunmaktadır. Bu yeraltı zenginliği, Roma döneminden II. Dünya Savaşı Almanya" sına kadar Kosova" yı ele geçirme noktasında güçlü bir etken olmuştur.

Kıbrıs, bir savaş halinde, dünyanın en büyük enerji kaynağı havzası olan Ortadoğu" nun, denizden ve havadan kontrolü için çok önemli bir konumdadır. Adeta dev bir uçak gemisi görüntüsündeki Kıbrıs, Ortadoğu" ya yönelik kara harekâtı için de çok uygun bir sıçrama tahtası ve eşiktir. Onun bu jeopolitik önemi, tarih boyunca devrin süper güçlerinin ilgi odağı olmasına neden olmuştur. Ayrıca Türkiye" nin güvenliği açısından da hayati önemdedir.

Bundan sonraki bölümlerde ise „Haklı Savaş“ (*Just War*) ve „Haklı Bağımsızlık“ / „Ayrılık“ (*Just Independence/Secession*) prensipleri çerçevesinde Kıbrıs ve Kosova" nın durumu irdelenecek ve görüşler, hukuki argümanlarla desteklenmeye çalışılacaktır.

2. Haklı Savaş Prensipleri Çerçevesinde Kosova ve Kıbrıs Operasyonları

Günümüzde memnuniyetle ifade etmek gerekir ki, neredeyse bütün ülkeler, savaşı yasa dışı sayma noktasına gelmişlerdir. Kellogg-Briand Paktı" nın (1928) bir devamı olan BM Şartı, saldırı savaşını aşağıda görüleceği gibi çok açık bir şekilde yasaklamıştır. Buna göre:

□ Bütün üyeler, uluslararası nitelikteki uyuşmazlıklarını, uluslararası barış, güvenlik ve adaleti tehlikeye düşürmeyecek biçimde barışçı yollarla çözerler (2.3. md.)

□ Bütün üyeler, uluslararası ilişkilerinde herhangi bir devletin siyasi bağımsızlığına veya toprak bütünlüğüne karşı kuvvet kullanma tehdidinden veya kuvvet kullanmaktan veya BM" nin amaçlarıyla uyuşmayacak herhangi bir uygulamadan kaçınırlar (2.4. md.).

□ Bu Antlaşmanın hiçbir hükmü, BM üyesi bir ülkeye silahlı bir saldırı olursa, BMGK uluslararası barış ve güvenliğin korunması için gerekli önlemleri alıncaya kadar, bu üyenin doğal olan bireysel ya da kolektif meşru müdafaa hakkını elinden alamaz (51. md.).

Görüleceği gibi, günümüzde genel kural olarak savaş yasaklanmıştır. Bu kuralı bozmaya, yani bir savaşı „Haklı Savaş“ olarak onaylamaya yetkili tek otorite BMGK" dır. Buna göre „Haklı Savaş“ teorisi, 6 ilkeyi esas almaktadır. Bunlar sırasıyla haklı neden, başarı şansı, son çare, meşru otorite, orantılılık ve doğru niyettir. 25

Tabiidir ki savaşın haklı olması yeterli değildir. Haklı bir savaşta, uygulama esnasında da uyulması gereken kriterler – *jus in bello* – vardır. Bunlar, savaşta tarafların yasal muharip güçlerinin kullanılması, yasal kurumlarca/meşru otorite tarafından yönetilmesi, savaşın dışında kalanlara/sivillere zarar verilmemesi, orantılı güç kullanılması, yasaklanmış hedeflere saldırılmaması ve yasaklanmış silah sistemlerin kullanılmamasıdır.

İlk olarak 1999 yılında NATO tarafından Sırbistan" a yönelik olarak icra edilen NATO Kosova Operasyonu²⁶, ardından da 1974 yılında Türkiye tarafından Kıbrıs" a yönelik olarak icra edilen Kıbrıs Barış Harekâtı „Haklı Savaş" teorisinin prensipleri çerçevesinde tek tek incelenecektir.

²⁶ NATO, yaptığı operasyonu ısrarla „savaş“ olarak kabul etmemektedir. Buna „askeri vasıtaıyla insani yardım harekâtı“ olarak nitelendirmeyi tercih etmektedir.

²⁷ Alpkaya, 1999, 1.

²⁸ Bu plan, aslında anayasayı tadil ve buna karşı Türklerden gelecek tepkiyi bertaraf etmek içindir. Makarios, Zürih ve Londra anlaşmalarından ötürü Rum halkı önünde küçük düşmüştür. Siyaset planlarında Kıbrıs anlaşmalarının zorla kabul ettirilmiş olduğunu yaymaya kalkması, hem iç hem de dış prestij için geçerlidir. Kemal Akmaral, *Akritas Planı ve Kıbrıs* (İstanbul: Bilge Karınca Yayınları, 2004), 184.

Belgenin sonunda ise dokümanın alındığı günden itibaren 10 gün içinde, bütün kurmay üyelerinin huzurunda yakılmak suretiyle yok edileceği ve ayrıca dokümanı kısmen ya da tüm olarak kopyalamasının yasak olduğu yazılmaktadır.

²⁹ Değiştirilmek istenen 13 madde şunlardır: Cumhurbaşkanı ve Yardımcısının veto hakkının kaldırılması, Cumhurbaşkanı hariçte iken ona Cumhurbaşkanı Yardımcısının vekalet edebilmesi, Temsilciler Meclisi Başkan ve Yardımcısının cemaatler tarafından ayrı ayrı değil, meclis tarafından bütün milletvekillerinin katılması ile seçilebilmesi, Temsilciler Meclisi Başkanına Temsilciler Meclisi Başkan Yardımcısının vekalet edebilmesi, bazı kanunların yapılabilmesi için anayasada öngörülen ayrı çoğunluğun istenmesinin kaldırılması, belediyelerin birleştirilmesi, adalet mekanizmasının tek elde birleştirilmesi, Polis ve Jandarma teşkilatının birleştirilmesi, ordunun miktarının anayasaya bağlı olarak değil özel bir kanuna göre tayin edilmesi, memurların nüfus oranlarına göre cemaatlerden alınması, Amme Hizmeti Komisyonu 10” da 3 oranında bir esas olduğu halde yapılan teklifte bu oran 5” te 1” e indirilmesi, Amme Hizmeti Komisyonu kararlarının basit çoğunlukla alınması, Rum Cemaat Meclisi” nin lağvedilmesini içermektedir. Süleyman Özmen, *Avrasya’nın Kırılma Noktası Kıbrıs* (İstanbul: IQ Yayıncılık, 2005), 249-252.

³⁰ Glafkos Clerides, *Cyprus: My Deposition*, Vol. III (Nicosia, 1991), 105” den aktaran Zaim M. Necatigil, *The Cyprus Question and the Turkish Position in International Law* (New York: Oxford University Press, 1998), 135.

2.1. Haklı Sebep

Her şeyden önce savaşın, haklı bir sebebi olması gereklidir. Önlenecek olan adaletsizlik, askeri güç kullanımının BMGK ve uluslararası toplum tarafından kabulünü haklı kılacak kadar ciddi olmalıdır.

Ayrılıkçı çatışmalarda, merkezi hükümet, genelde güç kullanmak için „toprak bütünlüğü“ ilkesini haklı neden olarak kullanmaktadır. Ayrılıkçı taraf ise aynı sebeple, merkezi hükümete karşı kendini savunmak – meşru müdafaa – durumunda kalacağı için bu vaziyeti, „haklı neden“ olarak kullanacaktır. Dış güçler de insani sebepleri, örneğin soykırım ya da soykırım tehdidini, askeri müdahale için haklı sebep, hatta görev olarak gösterebilecektir.

2.1.1. Kosova

Miloseviç yönetimi anayasayı değiştirerek, eyaletleri polis, mahkemeler, milli savunma ve dış ilişkiler konularında Sırbistan lehine merkezileştirmesini, Arnavut milliyetçiler şiddetle reddetmişlerdir. Buna karşı kitle gösterilerinde karşılıklı olarak ateşli silahlar kullanılmaya başlanınca, Sırbistan güvenlik güçlerinin tepkisi ağır olmuş ve bunun üzerine orantısız kuvvet kullanılmıştır. Başlangıçta Rugova önderliğinde silaha sarılmadan sivil itaatsizlik uygulayan Arnavutlar, kurtuluş ordusu UÇK“ yi kurmuşlar ve bu teşkilatın popüler hale gelmesi ile silahlı direnişe ve karşı saldırılara geçmişlerdir. Yugoslav ordusunun çok daha güçlü olması, 1998“ de 1500 Arnavut“ un ölümüne ve 300.000“ in evlerini terk edip dağlarda yaşamaya başlamasına yol açmış ve sonrasında bu rakam, daha da artmıştır. Sırpların, daha kısa bir süre önce Slovenya ve

Hırvatistan ile savaşa girmiş olması ve özellikle Bosna" da yaptıklarının getirdiği kötü şöhret, uluslararası toplumu bu sefer daha hızlı ve sert önlemler almaya itmiştir.

Şubat-Eylül 1998 arasında, Yugoslav güçlerin Kosova" daki 1.335 kasabadan 391" ine saldırdığı, bunlardan 266" sının ağır silahlarla tahrip edildiği, 217" sinin tamamen boşaltıldığı, 500.000" e yakın kişinin yerinden edildiği belirtilmiştir.

Bu tür önlemler, niteliği ve kapsamı itibarıyla, adi bir terör sorununun alınacak önlemler değildir. Sorunun insani hukuk kurallarının uygulanması gereken bir iç silahlı çatışmaya dönüştüğü açıktır. Uluslararası insani hukuk uyarınca, böyle bir çatışmada, her iki tarafın da asgari kurallara uyması gerekmekte, Kosova" da ise her iki tarafın da bunları ihlal ettiği görülmektedir. Bununla birlikte, Yugoslavya" nın eylemlerinin, giderek insanlığa karşı suçlara dönüştüğü, hatta soykırım suçunu oluşturduğu yolunda iddialar yaygınlaşmaya başlamıştır. Soruna, uluslararası bir sorun niteliğini kazandıran, Güvenlik Konseyi" nin konuyu gündemine alması ile olmuştur.²⁷

Tarafların her birine göre, giriştikleri silahlı mücadelenin haklı sebebe dayandığını söylemek mümkündür. Tito" nun ölümünden sonra Sırbistan yönetimi tarafından demokratik haklarının ve kazanılmış özgürlüklerinin kısıtlanması üzerine başlayan Arnavut mücadelesini bastırmak, Sırp azınlığı korumak ve anayasal düzeni yeniden tesis etmek üzere Kosova" ya giren Sırbistan polisi ve ordusunun, buna karşın yaşamsal tehdide maruz kalan Arnavutları kurtarmak amacıyla harekâta girişen NATO" nun da haklı sebepleri olduğu söylenebilir.

2.1.2. Kıbrıs

Kıbrıs Türkleri, 24 yılı aşkın bir süre Rum EOKA örgütünün ve adada açık veya gizli olarak konuşlanmış Yunan askerlerinin baskı, şiddet ve katliamlarına maruz kalmışlar ve öz savunma dışında Rumlara karşı hiçbir tecavüzi harekette bulunmamışlardır.

21 Nisan 1966 tarihli Patris Gazetesi" nde yayımlanan ünlü „Akritas Planı" na göre Türk halkı ani bir saldırı ile yok edilecek ve ada Yunanistan" a bağlanacaktır. Bu planın hazırlayıcıları arasında Akritas kod adlı İçişleri Bakanı Yorgacis, Cumhurbaşkanı Makarios, Meclis Başkanı Klerides gibi ünlü isimler de bulunmaktadır. Ayrıca planda, imhanın yeraltında çalışmalarını sürdüren EOKA" nın bu işi nasıl gerçekleştireceği de anlatılmaktadır. Nitekim saldırıların, aynen bu

planda öngörüldüğü gibi gerçekleştirildiği de daha sonra ortaya çıkmıştır.²⁸ Planın varlığı reddedilemediği gibi Klerides, 27 Ekim 1971“ de Almanya“nın sesi radyosuna verdiği demeçte, Akritas Planı“nın mevcut olduğunu doğrulamış ve bugüne kadar da hiçbir lider inkar etmemiştir.

Makarios“un anayasada değişmesini istediği 13 madde de aslında Akritas Planı“nda alınan kararların uygulamasından başka bir şey değildir.²⁹ Özellikle mevcut anayasada, Türklerin eşitlik veya özerklik tanıyan tüm hakları elinden almayı amaçlar. Bu açıdan Makarios“un yaptığı, Miloseviç“in anayasayı değiştirerek Kosova“nın özerklik haklarını elinden almasıyla benzerlik göstermektedir. Değişiklik teklifinin reddedilmesinden sonra 1 Ocak 1964“te Makarios da 1960 anlaşmalarını hukuki yetkisi olmadığı hâlde tek yanlı olarak feshettiğini açıklamıştır. Tıpkı Miloseviç“in Arnavutlara yaptığı gibi Türklerin önemli anayasal haklarını elinden almıştır.

Rum tarafının anayasayı kendi lehlerinde değiştirmek ve Türklerin tüm haklarını almak ve gerekirse yok etmek amacıyla olduğu bazı önemli Rum isimlerce de itiraf edilmiştir. Bu itiraflardan birini de Rum Yönetimi“nde sözcülük görevinde bulunmuş eski bakanlardan Mihalis Papapetru yapmıştır. Papapetru, Nisan 2005 tarihinde Güney Kıbrıs“ta yayın yapan Mega TV“de yaptığı ve Politis gazetesinde de yayımlanan itirafında şöyle demiştir. “1963“ten önce devlet ve devlet dışı unsurlar, Akritas Planı“nı hayata geçirmek ve Türkleri katletmek için, ben de dahil olmak üzere, öğrencilere silah eğitimi verdiler.” 4 Eylül 1962“de Panayia köyünde yaptığı konuşmada ise Makarios, “Hellenizmin en büyük düşmanı olan Türk Milleti“nin bir parçası olan bu küçük Türk toplumu, adadan atılmadıkça EOKA kahramanlarının görevleri sona ermiş sayılmaz” diyerek, EOKA“nın başlattığı işi bitirmek için mücadele edileceğini ortaya koymuştur. Grivas“a yazdığı mektupta da “Enosis bizim yaşam nedenimizdir” demekten geri kalmamıştır.³⁰ Makarios“un doktorluğunu da yapan Rum liderlerinden Vassos Lissarides de 26 Şubat 2006 tarihinde Simerini gazetesine verdiği mülakatta, Akritas Planı konusunda aldığı bilgiden sonra Beşparmaklarda Türklere karşı giriştiği saldırıyı “Beşparmakları özgürleştirme hareketi” olarak nitelendirmiştir. Nikos Samson ise isyanı bastırmak ve „Türkleri denize dökmek“ gerekçesiyle, Küçük Kaymaklı bölgesinde silahlı saldırıya geçtiklerini açıklamıştır.³¹ Ayrıca Makarios“un 1964“teki ünlü sözü de unutulmamalıdır. “Türk askeri adaya geldiğinde, kurtaracak tek bir Türk

31 M. Ali Gökdel, “Yeni İtiraflar Işığında Rum Saldırılarının Değerlendirilmesi,” *Güvenlik Kuvvetleri Dergisi* 67 (Mart 2006): 28, http://www.mucahit.net/Dergiler/Dergi67/Sayfa_28.htm.

32 http://www.internethaber.com/news_detail.php?id=204023.

33 Tony Angastiniotis, Kanın Sesi Belgeseli: <http://www.kibris1974.com/kibrista-suclu-kim-g-t31933.html> ve http://www.radikal.com.tr/ek_haber.php?ek=r2&haberno=7108.

Angastiniotis, gençlik yıllarında aşırı sağcı bir Rum milliyetçisi ve EOKA-B destekçisidir. Ancak ilerleyen yıllarda adadaki savaş hakkında araştırmalar yapmaya başlayınca fikri değişmiştir. Ülkesinde küçük yaştaki öğrencilere Türk düşmanlığının aşılandığını ve Rum devletinin kendi payına düşen suçları ve gerçekleri örtme çabasını farkettikten sonra, Rumların adadaki Türklere karşı uyguladığı şiddeti anlatan, “Kanın Sesi” adlı bir belgesel hazırlamıştır. Bu belgeselin ardından büyük sıkıntılar çekmiş, işsiz kalmış, tehdit edilmeye başlanmış ve Rum toplumu tarafından aforoz edilmiştir. Kıralarını dahi ödeyemeyecek duruma geldiği bir dönemde, KKTC” deki Doğu Akdeniz Üniversitesi tarafından kendisine barış gazeteciliği alanında iş teklif edilmiştir.

34 <http://www.turk-yunan.gen.tr/kibris-sorunu/yunan-darbesinin-kibristaki-35-yildonumu.html>.

35 Kudret Özersay, *Kıbrıs Sorunu: Hukuksal Bir İnceleme* (Ankara: Asam Yayınları, 2002), 89.

36

<http://www.turk-yunan.gen.tr/kibris-sorunu/yunan-darbesinin-kibristaki-35-yil-donumu.html>; Özersay, 2002, 94.

37 “Greek Court of Cassation of Athens in Its Decision,” No. 2658/79 of 21 March 1979. Necatigil, 1998, 112.

38 Ruza Petrovic and Marina Blagojevic, “The Migration of Serbs and Montenegrins from Kosovo and Metohija, 2000,” <http://www.snd-u.com/history/Petrovic-Blagojevic/index.htm>.

39 “Tables of Military Expenditure,” SIPRI Yearbook 1998, 222-227; <http://www.sipri.org/yearbook/1998>.

40 Müzakereler hakkında bkz. Marc Weller, “The Rambouillet Conference on Kosovo,” *International Affairs* LXXV (1999): 211-253.

41 Alpkaya, 1999, 1.

42 Nicholas Wheeler, *Saving Strangers: International Intervention in Humanitarian Conflict* (Oxford, New York: Oxford University Press, 2000), 277-288” den aktaran Gallagher, 2001, 58.

bile bulamayacaktır” sözü dikkat çekicidir. Bu açıdan Makarios, binlerce Boşnak” ın ölüm emrini veren ve mahkemede pişman olmadığını söyleyen³² „Bosna Kasabı” olarak anılan savaş suçlusu Sırp Karadzic” i hatırlatmaktadır. Kıbrıs” ta darbe sonucu yönetime gelen Sampson da 26 Şubat 1981” de Eleftherotipia gazetesine verdiği mülakatta, “eğer Türkiye müdahale etmemiş olsaydı, Enosis” i gerçekleştirip, Kıbrıs” taki Türklerin hepsini yok edecektim” demiştir.³³ Kıbrıs” ta 15 Temmuz 1974” te Yunanistan” daki Albaylar Cuntası” nın yaptırdığı darbe sonrası Kıbrıslı Türklerin üzerinde bir katliam söz konusu olabilirdi. 1963-1967” de olanlar ve yukarıda bahsedilen beyanatlar olabileceklere ciddi bir referans olarak görülmelidir. Ne kadar ilginçtir ki darbe sırasında EOKA karşıtı veya Makarios yandaşı 2 bin kadar Yunan ve Rum da öldürülmüşlerdir.³⁴ Bu durumda, özellikle BM askerleri de güvenliği sağlamıyordu. 15 Kasım 1967” de Rum Milli Muhafız Örgütü, Geçitkale ve Boğaziçi köylerine saldırırken, aynı Sırpların Bosna” da yaptıkları gibi BM askerlerini etkisiz hale getirmiş, sonra da hiçbir engellemeye maruz kalmadan, 24 Türk” ün ölümüne neden olmuştur.³⁵ Darbede hayatını zor kurtaran Makarios, 19 Temmuz 1974” te BM Güvenlik Konseyi” nde yaptığı konuşmada hem 15 Temmuz darbesinin Yunanistan tarafından yapıldığını, hem yapılan katliamları, hem de Kıbrıs Türklerini bekleyen tehlikeleri açıkça belirtmiştir.³⁶ Yunanistan” daki Atina Temyiz Mahkemesi bile, 15 Temmuz darbesinin sorumlusunun Yunanlı subaylar olduğunu ilan etmiştir.³⁷ Tüm bu anlatılanlardan yola çıkarak adada ciddi insan hakları ihlali olduğu veya olacağı, ayrıca bir etnik temizlik-soykırım ihtimalinin kuvvetli olduğu çok açıktır. Dolayısıyla Türkiye” nin Kıbrıs harekâtının haklı bir sebebe dayandığı söylenebilir.

2.1.3. Mukayese

Türkiye tarafından kurtarılan Türkler, Rumlara karşı hiçbir baskı ya da şiddet uygulamamışken, NATO tarafından kurtarılan Arnavutlar, özellikle 1981” den sonra Sırp azınlığa karşı çok ciddi bir şekilde sosyal ve fiziki baskı, hatta şiddet uygulamışlardır. Sırp Bilim ve Sanat Akademisi” nin (SANU) raporuna göre son 20 yılda 200.000” den fazla Sırp, evlerini terk etmek zorunda kalmıştır.³⁸ NATO harekâtının ertesinde Arnavut intikam saldırıları ağırlık kazanmıştır. Dolayısıyla tüm yönleri ile birlikte düşünüldüğünde, Türkiye tarafından yapılan askeri harekâtın, Kosova harekâtından da güçlü haklı bir nedene dayandığı söylenebilir.

2.2. Başarı Şansı

Askeri operasyonun, haklı amacı gerçekleştirecek miktarda ciddi başarı şansı olmalıdır. Ayrılıkçı bir krizde, askerî yenilgi ihtimali ya da güç kullanarak adaletsizliği önleyebilecek bir durumun olmayışı, askerî araçlara başvurma'nın meşruiyetini ortadan kaldırmaktadır.

2.2.1. Kosova

Vereceği silahlı mücadelenin makul bir „başarı şansı“ olduğuna inanan FRY (Federal Republic of Yugoslavia), dünyadaki askerî seferlerin üçte ikisinden fazlasını icra eden³⁹ kuvvetlere karşı savaşmıştır. Özellikle dünyanın en güçlü devletlerinin oluşturduğu dev bir ittifaka (NATO) karşı savaşaacağını idrak edemeyen FRY, mağlup olmaması mümkün değildir. Lakin hava gücü, tek başına savaş kazanmaya hiçbir zaman yetmemiştir. Bu durumda, mutlak zafer için kara kuvvetlerinin de kullanılması gerekmektedir. En azından bu sav, yaygın olarak kabul gören bir görüştür. Ezici silah üstünlüğüne ve sınırsız sofistike mühimmat gücüne dayanan NATO, yüksek başarısızlık riski altında olmasına rağmen sadece hava bombardımanı seçeceğini icra etmiştir. Gerçi bu strateji, NATO“ nun kendi içinde tartışmalara yol açmışsa da FRY“ nin hava savunma gücünün yetersizliği ve mevcut olanın uygun kullanılamaması nedeniyle başarılı olmuştur.

Operasyon sonucunda Kosovalı Arnavutlara bağımsızlık sağlanmış ve bu bağımsızlık, uluslararası toplumun önemli bir kısmı tarafından da kabul görmüştür.

2.2.2. Kıbrıs

Adaya çıkarma, askerî literatürde en zor harekât şekli olarak kabul edilmektedir. NATO“ nun ikinci en güçlü ordusu olan ve dünya sıralamasında da en güçlü ordulardan biri kabul edilen Türk ordusunun yaptığı askerî operasyonun başarı şansı oldukça yüksektir. Nitekim Türk silahlı kuvvetleri, Kıbrıs çıkartmasında başarılı da olmuşlardır. Bununla birlikte Kosova“ da olduğu gibi Türkiye“ nin harekâtı da, Rumların Türk köyleri üzerindeki baskılarını daha da arttırmasına neden olmuştur.

Türkiye“ nin askerî harekâtı, Kıbrıslı Türkleri açısından beklenen yararı sağlamışsa da dar bir alanda sıkıştığı ve derinliklerde Rum katliamları sürdüğü için girişilen ikinci genişleme harekâtı, BM“ nin sert tepkisine neden olmuştur. Bu yüzden harekât, temel amacı olan Türklerin

güvenliğini sağlamayı başarmışsa da bunun yanında arzu edilen siyasi hedefe ulaşamamış ve haklılık anlatılamamıştır.

2.2.3. Mukayese

Hem Kosova" da, hem de Kıbrıs" ta yürütülen askeri operasyonların başarı şansları vardır. Nitekim her ikisi de başarılı olmuşlardır. Fakat Kıbrıs harekâtı, barışı sağlamakla birlikte, siyasi amaçları açısından uluslararası topluma kabul ettirilememiştir.

2.3. Son Çare

Ayrılıkçı bir krizde, adaletsizliği engellemek için „güç kullanımı" son çare olmalıdır. Bu adımı atmadan önce, adaletsizliği gidermek için diğer tüm araçların denenmiş, başarı sağlamamış veya sağlamayacak olduğu çok açık bir şekilde ortaya konmalıdır.

Burada kritik soru, diğer araçların deneme süresinin ne olması gerektiğidir. Diğer araçların başında gelen ve en etkili olanı „ekonomik ambargodur" . Herhangi bir ekonomik ambargodan sonuç alabilmek, uygulanan ülkenin kendi kendine yeterliliğine bağlı olarak, genelde çok uzun bir süreci gerektirmektedir. Bu uzun süreç, ambargoya maruz kalan halkın büyük sıkıntılar çekmesine neden olmaktadır. Bu nedenle kısa sürecek bir savaşın uzun süreli bir ekonomik ambargoya tercih edildiği durumlar olabilir.

2.3.1. Kosova

BM" nin tüm uyarı önlem ve tehditlerine rağmen Sırbistan" ın ağır silahlarını çekmemesi, Ekim 1998" de ilan edilen ateşkesi sıkça ihlal etmesi, BMGK kararlarını dikkate almaması, Rombuilet görüşmelerinde uzlaşmaz davranması, hiçbir şekilde geri adım atmaması ve saldırılarını sürdürmesi nedeniyle bir askeri harekâta başvurulması son çare olarak değerlendirilmiştir.

Burada şu soru akla gelebilir, Rombuilet görüşmelerine devam edilseydi, kuvvet kullanmasını gerektirmeyecek bir anlaşma şansı sağlanabilir miydi? Eğer böyleyse, görüşmeler ne kadar sürmeliydi veya uzatılmış görüşmeler esnasında neler olabilirdi? Sorulabilecek bir başka soru da şudur: NATO, FRY" i yöneten radikal askeri rejimle görüşmeye istekli olmuş olsaydı, tarafların ortak kabul edebileceği savaşızsız bir çözüme ulaşılabilir miydi?⁴⁰ Gerçi denenmemiş bu çabalarla ilgili soruların cevaplarını şu an için bulmak mümkün değildir. Ama

denenmemiş olmaları nedeniyle „son çare miydi“ tartışmalarının devam edeceği açıktır.

2.3.2. Kıbrıs

BM" nin ve Türkiye" nin tüm uyarılarına rağmen Kıbrıs Rumlarının Türklere yönelik baskı, şiddet ve katliamlara devam etmesi, üstelik bir de yabancı kaynaklı bir darbe sonucu anayasal düzenin tamamen ortadan kaldırılmış olması, Türkiye" nin askeri harekâta girişmeden önce diğer tüm diplomatik yolları denemiş olması nedeniyle savaş „son çare“ olarak değerlendirilmiştir. 15 Temmuz darbesi ertesinde Türkiye" nin ilk tepkisi doğrudan harekâta girişmek değil, İngiltere" yi garanti anlaşmasındaki danışma mekanizmasını işletmeye davet etmek ve BM ile NATO" ya başvurmak şeklinde olmuştur.

2.3.3. Mukayese

Hem Kıbrıs" a, hem de Kosova" ya yönelik askeri harekâtlar „son çare“ olarak değerlendirilmişlerdir.

2.4. Meşru Otorite

Sadece meşru bir otorite, haklı amacı yerine getirmek için savaş başlatabilir. Kamu çıkarını temsil etmeyen kişiler ya da kurumlar, ayrılıkçı bir krizde müdahale edecek meşru otoriteler olarak değerlendirilemezler. Buna göre merkezi hükümetin mi, yoksa ayrılıkçı tarafın mı meşru otorite olduğu her sorun için ayrı ayrı değerlendirilmelidir.

„Meşru otorite“ deyince, ilk akla gelen BMGK" nin hangi koşullarda güç kullanımı üzerinde karar vermekte meşru otorite olduğu, BM Şartında belirtilmiştir. Bu göre BMGK, silahlı kuvvet kullanılmasını içermeyen önlemlerin „..yetersiz kalacağını ya da kaldığı kanısına varırsa, uluslararası barış ve güvenliğin korunması ya da yeniden kurulması için, hava, deniz ya da kara kuvvetleri aracılığıyla, gerekli saydığı her türlü girişimde bulunabilir. Bu girişimler, ablukayı ve BM üyelerinin hava, deniz ya da kara kuvvetlerince yapılacak başka operasyonları da içerebilir (42. md.).”⁴¹

Savaşın icrası esnasında ise savaşan taraflar, ülkenin yasal muharip güçlerinin olmasına ve hesap sorulamayacak yasal olmayan gizli güçler veya yarı askeri birimlerin kullanılmamasına dikkat edilmelidir.

2.4.1. Kosova

Kosova operasyonunda, ilk defa bir devlete karşı, kendi sınırları içerisinde insanlık nezdinde suç işlediği gerekçesi ile büyük bir bombardıman yapılmıştır. BMGK kararı olmaksızın, uluslararası bir antlaşmaya dayanmaksızın, üstelik kendisini doğrudan tehdit etmediği halde Kosova "ya yönelik askeri harekâta girişen NATO" nun, salt hukuki anlamda düşünüldüğünde meşru bir otorite olduğunu söylemek mümkün değildir.

Operasyonu savunan NATO üyeleri, hem uluslararası hukukta, hem de BM Şartı ve BMGK kararlarında uygun temeller olduğunu iddia etmişlerdir. Fakat o dönem Batılı devletlerin kendi arasında bir uzlaşmaya vardıklarını söylemek mümkün değildir. İngiltere" nin aksine Almanya, insani müdahale için hukuki bir temelin olmadığını savunmaktadır. Alman hükümetinin önemli isimlerinden Günter Verhaugen, müdahalenin uluslararası hukuka meydan okuduğu ve BMGK" yı çiğnediğini açıklamıştır. Fakat yine de insan haklarını korumanın BMGK üyelerinin ahlaki sorumluluğu olduğunu söyleyen Verhaugen, insani müdahalenin ahlaki zeminde meşrulaştığını ifade etmiştir.⁴² Slovenya ise bir BMGK oylamasında, "Güvenlik Konseyi, güç kullanımı konusunda karar vermek için tekele sahip değildir"⁴³ tezini savunmuştur. ABD Dışişleri Bakanı Madeleine Albright, danıştığı hukukçulardan Sırbistan" ın bombalanması konusunda bazı hukuksal sorunların bulunduğu yönünde uyarı aldığı da bir gerçektir. Ne var ki Albright" ın buna verdiği cevap ise "bana başka hukukçular getirin"⁴⁴ şeklinde olmuştur.

43 “Account of the Security Council Debate,” UN Press Release SC/6659, 26 March 1999” dan aktaran Roberts, 1999, 105.

44 Obrad Kesic, “Okolo Magazin,” Sırbistan Televizyonu RTS, 6 Aralık 2007.

45 Roberts, 1999, 105.

46 Fatma Taşdemir, “Yenimuhafazakar Amerikan Dış Politikasının Uluslararası Hukuk Sistemine Etki ve Yansımaları,” Yenimuhafazakar Amerikan Dış Politikası ve Türkiye, Çınar Özen ve Hakan Taşdemir, der., Odak Yayınları, Ankara, 2006, 121.

47 Galym Zhussipbek, “Lizbon Antlaşması, Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası”nın Tanımı ve Özellikleri, Güvenlik Aktörü olarak AB”nin Nitelikleri,” *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi* VIII (2009), 143.

48 Fred Halliday, “Are NATO Actions Prudent and are They Legal,” *Irish Times*, 1 April 1999” dan aktaran Gallagher, 2001, 58; Roberts, 1999, 104.

49 Karar metni için bkz. <http://www.un.org/peace/kosovo/98sc1199.htm>.

50 Ayrıca kararda, talep edilen önlemler alınmadığı takdirde daha ileri eylemlere girilebileceği belirtilmiştir. Michael Ignatieff, *Virtual War: Kosovo and Beyond* (London: Chatto and Windus, 2000” dan Gallagher, 2001, 58.

51 ABD Başkanı Bill Clinton” un 24 Mart 1999” daki televizyon konuşması 25 Martta Washington Post” ta yayınlanmıştır. İngiltere Başbakanı Blair de “Doctrine of the International Community” konuşmasında bu konuya değinmiştir. Roberts, 1999, 107.

52 Blair, “Doctrine of the International Community,” http://yalejournal.org/sites/default/files/articles/Doctrine_of_the_International_Community_-_Ten_Years_Later_-_Comments_By_Tony_Blair.pdf.

53 Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü, NATO El Kitabı, NATO Basın ve Enformasyon Bürosu, Brüksel, 1995, 217-220.

54 Alpkaya, 1999, 1.

55 Martin Ortega, “Petersberg” in Ötesi,” *AB Güvenlik ve Savunma Politikası*, N. Gnesotto, ed., (İstanbul: TASAM Yayınları, 2005), 84.

56 Taşdemir, 2006, 122.

57 Martin Ortega, “Military Intervention and the EU,” *Chaillot Papers*, No. 45, (Paris: EU ISS, 2001); Ortega, 2005, 85.

58 Örneğin, İngiltere” nin 2000 yılında Sierra Leone” de yaptığı gibi.

59 Alpkaya, 1999, 1.

60 Özersay, 2002, 18-19.

61 Roberts, 1999, 106.

BM Genel Sekreteri Kofi Annan bile, “güç kullanmayı gerektirecek özel durumlar olabilir; ama Güvenlik Konseyi izni de önemlidir” gibi kayda değer olmayan bir açıklama yapmıştır.⁴⁵ BMGK, NATO” nun 1999 tarihli Kosova müdahalesini „*ex post facto*”⁴⁶ onaylamamış olmakla birlikte, “mazur görülebilir bir hukuka aykırılık” olarak kabul etmiştir.⁴⁷ Rusya ise bu müdahaleye, başka bir devlete saldırmamış egemen bir devlete yönelik bir saldırı olduğu ve BM Şartı” na, özellikle de 2. maddenin 4. fıkrasına aykırı olduğu gerekçesiyle şiddetle karşı çıkmıştır.⁴⁸ İngiltere ve ABD gibi NATO üyeleri ise NATO” nun özel bir BMGK kararına ihtiyaç duymadan Yugoslavya” ya müdahale edebileceğini savunmuşlardır. Onlara göre geçmişte çıkartılan BMGK kararları ve özellikle 1998” deki 1199 sayılı kararın,⁴⁹ Sırpların Kosova” daki eylemlerinin uluslararası barış ve güvenliğe tehdit olarak

değerlendirdiğini ve dolayısıyla egemenlik meselesinin önüne geçtiğini savunmuştur.⁵⁰

Hem Blair, hem de Clinton savaş üzerine yaptıkları konuşmalarda, Kosova kaynaklı mülteci akımının komşu ülkeleri istikrarsızlaştırabileceği ve savaşın genişlemesine yol açabileceğini söylemişlerdir.⁵¹ Blair, 22 Nisan” daki ünlü Chicago konuşmasında, “eğer bu baskı büyük bir mülteci akımına yol açıyor ve komşu ülkeleri istikrarsızlaştırıyor ise, bu açıkça uluslararası güvenlik ve barışa tehdit oluşturuyor denilebilir” görüşündedir.⁵²

Gerçi NATO” nun saldırısı, sadece BM Antlaşması” na değil, NATO” nun kurucu antlaşmasına da aykırılık oluşturmaktadır. 4 Nisan 1949” da imzalanan Kuzey Atlantik Antlaşması⁵³ “uluslararası ilişkilerinde BM” nin amaçlarına aykırı olacak şekilde güç kullanımından ya da tehdidinden sakınmayı taahhüt etmektedirler.”⁵⁴ (1. md)

İngiliz dış ilişkiler ofisi Ekim 1998” de NATO müttefiklerine yolladığı notada, operasyonu haklı kılabilmek için şöyle demiştir: “AB açısından bakıldığında da AGSP operasyonlarının ilke olarak BM Güvenlik Konseyi kararı ve iznine sahip olması gerekmektedir.”⁵⁵ Zira BM Antlaşması” nın özünü oluşturan 2/4 maddesindeki kuvvet kullanma yasağı „*jus cogens*” bir kural niteliğindedir. Ayrıca BM Antlaşması” nın 53/1 maddesinde “BM Güvenlik Konseyi” nin izni olmaksızın bölge antlaşmaları uyarınca ve bölge örgütleri tarafından hiçbir zorlayıcı harekete teşebbüs edilmeyecektir” denilmektedir.⁵⁶ Fakat AB Güvenlik Çalışmaları Enstitüsü uzmanı Martin Ortega, AB kuvvetlerinin gerektiği halde, özellikle de „insani yıkım” ya da „soykırım” suçu söz konusu olduğunda, BM Güvenlik Konseyi kararı olmadan, başka devletlere müdahale edebileceğini ve askeri operasyonlar düzenleyebileceğini ileri sürmektedir.⁵⁷ Bazı Avrupa devletleri, Güvenlik Konseyi kararı olmaksızın, genellikle „insani müdahale” gerekçesiyle, bazı askeri müdahalelerde bulunmuşlardır.⁵⁸

Aslında Sırbistan” a müdahalenin temel ahlaki gerekçesi şu olmuştur. Bazı suçlar öyle büyüktür ki, bundan sorumlu olan devlet veya devletler, egemenlik prensibine rağmen, askeri müdahaleye konu olabilirler. Fakat unutulmamalıdır ki, “NATO hukukun izin verdiği her şeyi yapabilir; ancak daha fazlasını değil.”⁵⁹ NATO hukuken üye devletlerden, mesela Türkiye” den daha geniş bir özgürlüğe sahip olması mümkün değildir.

2.4.2. Kıbrıs

1960 Kıbrıs anayasasının 181. maddesi, hem Garanti anlaşmasının, hem de İttifak anlaşmasının anayasal güçte olduğunu hükme bağlamıştır. Garanti anlaşmasının 4. maddesi “bu antlaşmanın hükümlerinin ihlali durumunda Yunanistan, İngiltere ve Türkiye, bu hükümlere uyulmasını sağlamak için gerekli olan teşebbüs ve tedbirler konusunda birbirlerine danışmak yükümlülüğünü yüklenirler. Ortaklaşa veya uyumlu bir hareket mümkün olamıyorsa, garanti eden üç güçten (devletten) her biri, bu antlaşmayla yaratılan düzeni yeniden kurmak münhasır amacıyla harekete geçme hakkını saklı tutar”⁶⁰ demektedir.

Uluslararası niteliği olan Garantörlük Antlaşması” nda yer alan tüm danışma mekanizmalarını kullanan, BM ve garantör İngiltere” ye durumu engellemek için defalarca başvuran ve bundan bir sonuç alamayınca aynı antlaşmanın verdiği hukuki yetkiye dayanarak askeri harekâta başvuran Türk Hükümetinin, meşru bir otorite olduğunu söylemek mümkündür.

2.4.3. Mukayese

Daha önce de ifade edildiği gibi, BMGK, NATO” nun 1999 tarihli Kosova müdahalesini onaylamamış olmakla birlikte, „mazur görülebilir bir hukuka aykırılık” olarak kabul etmiştir. Bu durumda, Kosova” ya müdahale maruz görülebilirken, neden Kıbrıs” a müdahalenin mazur görülemeyeceğinin izahı güçtür.

Sırppların Kosova” daki eylemlerinin uluslararası barış ve güvenliğe tehdit olarak değerlendiren, dolayısıyla egemenlik meselesinin önüne geçtiğini savunan bazı NATO üyeleri, geçmişte çıkartılan BMGK kararları ve özellikle 1998” deki 1199 sayılı karara dayanarak Kosova askeri müdahalesi için NATO” nun yetkili otorite olduğu iddiasında olmuşlardır. Hâlbuki adadaki Yunan darbesinin de NATO” nun iki müttefikini savaşa sokacağı kesin gibiyken ve bunun Soğuk Savaş yıllarında yaşandığı düşünülürse, bir dünya savaşına kadar gidebileceği ortadadır. Yani Kıbrıs” ta, uluslararası barışa ve güvenliğe tehdidin en az Kosova kadar olduğu açıktır.

Blair NATO üyelerine yaptığı konuşmasında, “bir BMGK kararı, NATO eylemine açık bir yasal zemin verir ve siyasi olarak da arzu edilen bir şeydir. Fakat güç kullanımı, BMGK kararı olmaksızın da insani gerekler nedeniyle haklı kılınabilir...”⁶¹ Bu noktadan hareketle Kosova ve Kıbrıs harekâtlarında birçok benzerlik bulunduğu ortadadır. Kıbrıs” ta insan haklarının ihlal edildiğine dair ikna edici çok sayıda delil olmakla

beraber, uluslararası örgütlerin raporlarının daha güvenilir veya objektif bulunabileceğinden yola çıkarak birkaç örnek göstermekte fayda vardır. Avrupa Konseyi” nin Siyasi İşler Komitesi Genel Raportörü Franz Karasek, “ekonomik, sosyal ve eğitimle ilgili eşitsizlik ve yaşama güvenliğinin olmaması, son 12 yıl boyunca (...) adadaki gerginliğin nedeni olmuştur. İnsani acılar, Kıbrıs sorunun kökeninde yer almıştır”⁶² demektedir. Avam Kamarası Dış İlişkiler Komitesi de raporunda, “Türklerin 103 köyünü yok eden ve nüfusunun dörtte birinin yerlerinden edilmesine yol açan şiddete, (...) Kıbrıs Rum Yönetiminin sebep olduğu konusunda çok az şüphe vardır”⁶³ görüşündedir. Adadaki Türkleri kurtarabilmek için güç kullanmak dışında başka çare kalmadığı 14 yıllık deneyim sonucu net olarak ortaya çıkmıştır. Gerçi barış harekâtının amacı da bellidir ve bu da Türkleri kurtarıp güvenli bir şekilde yaşayabilecekleri bir bölge yaratmaktadır.

⁶³ Avam Kamarası, *Dış İlişkiler Komitesi*, Rapor No 23, 1987; Necatigil, 1998, 134.

⁶⁴ Çok sayıda hedef, hastane gibi binaların çok yakınından seçilmiştir. Sonradan Solana da bir mülakatta, eğer ki bombalar hedefi değil de çok yakınındaki diğer binaları vurmuş olsaydı, bu operasyonun sonu olurdu demiştir. Gallagher, 2001, 72.

⁶⁵ İttifak uçakları, 15.000 feetten uçarak birçok sivilin yanlışlıkla vurulmasına neden olmuştur. Bu da Washington’ın askeri zayıflıkla vermemeyi, her şeyin üstünde tutan politikasından kaynaklanmıştır. Amnesty International, AI, savaşın yürütülüşü ile ilgili bir raporunda, “NATO, sivil kayıba razı olup pilot güvenliğine öncelik vermektedir” demiştir. Bunun için bkz. Amnesty International, “NATO/Federal Republic of Yugoslavia: Violations of the Laws of War by Nato during Operation Allied Force.”

Amnesty International, London, 2000:

www.amnesty.org/library/Index/ENGEUR7001182000?open&ofENG-YUG.

4 Mayıs’ı ta BM İnsan Hakları Yüksek Komiseri Mary Robinson, iki otobüsün bombalanmasının ardından NATO’yu savaş suçlarından sorumlu tutulabileceği konusunda uyarmış, NATO’nun saldırısında orantılılığı gözetmesinin beklendiğini belirtmiştir. Steve Boggan, “NATO is Warned on War Crimes,” *The Independent*, 5 May 1999; Mary Robinson, “Report of 30 April 1998.”

23 Nisanda Sırbistan televizyon binasının vurulması ve içindeki 16 sivilin hayatını kaybetmesi üzerine, çok ciddi insan hakları uyarıları gelmiş ve avukatlarının bunun Geneva Konvansiyonunu ihlal ettiği uyarıları üzerine, bizzat o hedefin vurulması gerektiğini savunan Blair bile uçaklarının kullanılmasına müsaade etmemiştir. Andrew Rawnsley, ed., *Servants of the People: The Inside Story of New Labour* (London: Penguin, 2000), 273’den aktaran Haggler, 72.

⁶⁶ NATO verilerine göre bombardıman boyunca 1 milyon kişi Kosova" yı terk etmez zorunda kalmış ve yarım milyon kişi de ülke içinde yer değiştirmek durumunda kalmıştır. Bunun için bkz. Sergio Balazip, "NATO" s Humanitarian Support to the Victims of the Kosovo Crisis," *NATO Review* (Summer 1999): 9" dan aktaran Roberts, 1999, 113.

NATO operasyonu öncesinde Kosova" ya daha geniş özerklik vermesi konusunda Sırbistan" ı tehdit etmiştir. Uluslararası bir örgütün bir devletin bir parçasına daha fazla özerklik vermesini talep etmesi ve bu yönde tehdit etmesi, uluslararası hukuk açısından uygun değildir. Kosova" da durum böyleyken, Türkiye" nin, 1960 cumhuriyetinin güvenliği sağlayamaması nedeniyle karma federasyon yerine iki bölgeli federasyonu talep edilmesinin kınanması şaşırtıcıdır.

NATO Genel Sekreteri, hava operasyonunun başladığını bildiren açıklamasında, uluslararası hukuka herhangi bir atıf yapmamış ve şiddeti durdurmaları ve Kosova" da devam eden insani felaketi sona erdirmeleri gerektiğini söylemiştir. Dolayısıyla "bunu yapmamız, ahlaki bir ödevdir" demiştir. Kanımızca Kıbrıs" taki Türkler ile ilgili aynı ödevi, Türkiye" nin de kendisinde görmesi, en az NATO kadar haklı bir gerekçedir.

Bütün bunlara bakarak, Kosova" ya askeri müdahalede bulunan NATO" nun meşru bir otorite olduğunu söylemek mümkün değilken, Kıbrıs" a askeri müdahalede Türk Hükümeti" nin meşru otorite olduğu değerlendirmek mümkündür.

2.5. Orantılılık

Orantılılık kriteri, aşırı reaksiyonları önleme amaçlı bir kriterdir. Haklı bir amaç için yapılan savaşın getireceği zarar, beklenen faydalar ile orantısız olmamalıdır. Bu kâr-zarar analizi, özelde halk ve genelde ise dünya için ahlaki ve maddi faydaya tekabül etmektedir. Bu yüzden hem yerel, hem de uluslararası düzeyde kâr ve zarar analizleri yapılmalıdır. Bundan

hareketle savaştan sonraki durum, savaştan önceki durumdan daha kötü olmamalıdır.

Esasında savaşın icrasında orantılı güç kullanılmalı, sivillere/savaş dışı kalanlara zarar verilmemeli, yasaklanmış hedeflere saldırılmamalı ve yasaklanmış silahlar kullanılmamalıdır.

2.5.1. Kosova

NATO askeri operasyonu beklenen yararı sağlamıştır. Ancak harekât BMGK kararı olmadan yapılması, savunma amaçlı kurulan NATO" nun ilk kez tecavüzi bir harekâta bulunması, çoğunlukla sivil ekonomik hedefleri esas alması ve sadece hava kuvvetlerinin kullanılması ciddi bir tartışma konusu olmuştur. Harekâtın 78 gün gibi uzun bir sürede yapılması, hedeflerin yanlış seçilmesi ve vurmadaki hatalar⁶⁴ sonucu çok sayıda sivil hedefin vurulması⁶⁵ nedeniyle Sırpların intikam hisleriyle Arnavutlara çok daha fazla zayıat verdikleri görülmüştür.⁶⁶ Bu durum, siyasi ve askeri alanda büyük tartışmalara yol açtığı gibi uluslararası hukukun sorgulanmasına da neden olmuştur. NATO" nun klasik hukuk dışına çıkması, müdahale eden taraf olması ve stratejik değerlendirme/uygulama zafiyeti sorgulanır duruma getirmiştir. Kosova harekâtında müttefikler 912 uçak ve 35 gemi ile savaşmış, uçakları geceli gündüzlü 37.465⁶⁷ sorti yapmıştır. Bu sayede, NATO tek bir kayıp vermeden savaşı bitirmiştir. NATO" nun bir aylık bombardımanı, Nazilerin Yugoslavya" yı 1941" den 1945" e kadar işgal ettiği dönemden çok daha zarar vermiştir.

⁶⁷ Kosova” daki Sırp asker sayısı 20.000 idi ve 16.000 iç güvenlik personeli vardı. General Wesley K. Clark, Supreme Allied Commander Europe, “When Force is Necessary: NATO” s Military Response to the Kosova Crisis,” *NATO Review* (Summer 1999): 16-18.

⁶⁸ Mehmet Ali Birand, *30 Sıcak Gün* (İstanbul: Milliyet Yayınları, 1984), 91-92.

⁶⁹ Birand, 1984, 92

⁷⁰ Birand, 1984, 54

⁷¹ Özersay, 2002, 94-95.

⁷² www.fco.gov.uk; Gallagher, 2001, 68-69.

⁷³ Blair, “Doctrine of the International Community,” http://yalejournal.org/sites/default/files/articles/Doctrine_of_the_International_Community_-_Ten_Years_Later_-_Comments_By_Tony_Blair.pdf.

⁷⁴ Birleşik Krallık Dış İşleri Bakanı Robin Cook” un, Avam Kamarası” nda NATO” nun inandırıcılığının önemi üzerine konuşması için bkz: Robin Cook, “House of Commons Debate on Kosovo,” 24 March 1999, Hansard, 537-539;

<http://www.parliament.the-stationeryoffice.co.uk/pa/cm/cmhansrd.htm>.

⁷⁵ Timothy Garton-Ash, “No We” re Right to Fight This War,” *The Independent*, 20 April 1999.

⁷⁶ Peter Gowan, “The Euro-Atlantic Origins of NATO” s Attack on Yugoslavia,” in Tariq Ali, ed., *Masters of the Universe: NATO’s Balkan Crusade* (London: Verso, 2000), 3-45” ten aktaran Haggler, 75.

⁷⁷ Alpkaya, 1999, 1.

⁷⁸ Sevin Toluner, *Milletlerarası Hukuk Açısından Türkiye’nin Bazı Dış Politika Sorunları* (İstanbul: Beta Yayınları, 2004), 267-268” den aktaran Özersay, 2002, 95.

⁷⁹ Birand, 1984, 22-24.

⁸⁰ Birand, 1984, 34.

⁸¹ Birand, 1984, 179.

⁸² Bu mayınları Rumlar döşemiş olmasına rağmen gazetelerde “Türklerin dizdikleri mayınlarla İngiliz gazeteci öldü” şeklinde yer almıştır. BM Barış Gücü de devamlı Türkleri şikâyet ederken, bir kez olsun Türk köylerine yapılan hücumlardan bahsetmemiştir. Birand, 1984, 225.

⁸³ 10 Ağustos 1974 tarihli Milliyet Gazetesi” nden aktaran Birand, 1984, 236.

⁸⁴ Birand, 1984, 252.

⁸⁵ Coppieters, 2007, 6-7.

2.5.2. Kıbrıs

Kıbrıs harekâtında ilk gün, zırhlı taşıyıcı ve tanklarla tam donanımlı 6-7 bin Rum ve Yunan" a karşı, 2.000 kişilik komando birliği, 650 kişilik Türk Alayı ve hafif silahlı TMT birliği vardır. Çıkartma gemilerine yeteri kadar tank bindirilememiş ve hava kararınca jetler kullanılamamıştır.⁶⁸ Türk askeri dar bir alana sıkışmasına rağmen gece bombardımanından, sırf sivillere zarar görmesin diye vazgeçilmiştir.⁶⁹ Kıbrıs" ta sırf bu bombardımanın yapılmamış olması nedeniyle harekâtın sıkıntıya düştüğü halen tartışılmaktadır.⁷⁰ İlk iki gün hafif silahları ve direnişleri nedeniyle 2 bin mücahit şehit düşmüştür. Türkiye, Garanti Anlaşması çerçevesinde yapılacak harekâtın İngiltere açısından uluslararası anlaşmalardan doğan bir görev olduğunu hatırlatmış ve en az can kaybını sağlamak için adadaki İngiliz üslerinin kullanılmasını talep etmiş de bu istek

reddedilmiştir.⁷¹ Aslında harekâtın darbeyi sona erdirmesi ve Türklerin can güvenliğini sağlaması yanında, en büyük zararının, çok sayıda Rum'un yer değişmesi veya mülteci durumuna düşmesi sayılabilir.

2.5.3. Mukayese

Burada hem Kıbrıs'a, hem de Kosova'ya yönelik askeri harekâtların orantılılık ilkesine kısmi uygunluk gösterdiği değerlendirilmektedir. Ciddi zararlar ile birlikte çok ciddi kazanımların da olduğundan, bu ilişkinin orantılılık düzeyine uygun düştüğü kabul edilmektedir. Ancak Kosova harekâtında müttefiklerin 912 uçak ve 35 gemi ile savaşıması, uçaklarının 78 gün süreyle geceli gündüzlü 37.465 sorti yapması, sivil hedeflerin bombalanması, uygunsuz silahların kullanılması ve bazı yasak hedeflere saldırılması ciddiye alınacak olursa, Türkiye'nin yaptığı harekâtın orantılılık kriterine göre nispeten daha uygun olduğu görülecektir.

2.6. Doğru Niyet

Savaş kararı alırken, haklı sebep ile doğru niyetlerin uyumu birbirine rehberlik etmelidir. Ancak bu süreçte, jeopolitik ve jeostratejik güdüler, beklentiler ve çıkarlar esas alınmamalıdır.

2.6.1. Kosova

Bazı çevrelerde NATO operasyonlarının „doğru niyete“ dayandığı üzerine ciddi şüpheler mevcuttur. NATO'nun önde gelen üyelerinden İngiltere'nin Başbakanı Tony Blair ABD'de yaptığı konuşmada, „Kosova“ da hem insani değerler, hem de milli çıkarlarımız çakışmaktadır; (Kosova'daki) hareketlerimiz kendi çıkarlarımız ve üzerine titrediğimiz ortak çıkarları korumadaki ahlaki amaçların bir harmanıdır” demiştir. Ardından da “eğer ki güvende olmak istiyorsak, diğer ülkelerde yaşanan insan hakları ihlallerine ve çatışmalara arkamızı dönmeyiz” demiştir.⁷² Yine Chicago konuşmasında müdahale kararı almadan önce nelerin dikkate alınması gerektiğini açıklarken, „haklı savaş“ prensibini saydıktan sonra bir de üstüne milli çıkar kriterini eklemiştir.⁷³ Kosova operasyonu için bir gerekçe de NATO'nun inandırıcılığını koruma çabasıdır. 1998'den beri Kosova diplomasisine dahil olmuş NATO, Belgrad'a uyması gereken konular üzerinde birçok tehditte bulunmuştur. Dolayısıyla bunlara uyulmadan herhangi bir harekete geçildiği takdirde, NATO ve üyeleri inandırıcılığını kaybedecektir.⁷⁴ Benzer bir şekilde Türkiye de Rumları Türklere karşı yaptıkları eziyetler

nedeniyle yıllarca uyarmış, hatta bazı zamanlar tehdit dahi etmiştir. Dolayısıyla bu açıdan karşılaştırılacak olursa, eğer ki NATO üyeleri inandırıcılığı prestijleri açısından önemli buluyorsa, Türkiye" nin de aynı inandırıcılığı önemli bulmaya hakkı vardır.

The Times ve *The Spectator* gibi İngiliz gazetelerindeki sağ görüşlü yazarlar NATO" nun Kosova girişimini liberal emperyalizm olarak tanımlamışlardır.⁷⁵ Peter Gowan gibi solcu yorumcular da liberal emperyalizm terimini kullanmışlar ve NATO" nun Kosova" ya müdahalesinin insani sebeplerle hiçbir alakası olmadığını, tamamen Batı" nın bölgedeki jeopolitik çıkarları ve ABD" nin varlığını Rusya" nın dibine kadar getirme isteği ile ilgili olduğunu savunmuşlardır.⁷⁶ Bununla birlikte saldırgan kapitalizmin temsilcisi olarak bilinen ABD" li sağ kanat cumhuriyetçilerin, Balkanlardan mümkün olduğunca çabuk bir şekilde çıkılması gerektiğini savunmuş olması, bu iddiaya şüphe getirmektedir.

ABD" nin insan hakları alanında uluslararası düzeyde bağlanmamaya ve kendisini uluslararası organların denetimine açmamaya yönelik açık ve kararlı bir tutumu takındığı bilinmektedir. Bunun gibi soykırım, insanlığa karşı suç, insani hukuk ihlalleri ve saldırı suçlarını yargılamaya yetkili ve sürekli nitelikteki Uluslararası Ceza Mahkemesi" nin kuruluşuna karşı çıkması da herhalde kayda değerdir. Dolayısıyla ABD" nin oluşumuna katılmadığı, kendisi bakımından uygulanmasını reddettiği evrensel değerleri savunmak adına hareket ettiğini kabul etmek kolay değildir.⁷⁷

Operasyonun doğru niyete dayandığı üzerine bir şüphe de zamanlamasından kaynaklanmaktadır. ABD" nin operasyon kararı Başkan Clinton" un Monica Lewinsky olayı nedeniyle en sıkıntıda olduğu dönemde alınmıştır. Dolayısıyla kamuoyunun dikkatini bir dış meseleye çekmek, azledilmek üzere olan bir devlet başkanı tarafından bir kurtuluş olarak da görülmüş olabilir.

Buna ilaveten Bosna-Hersek" teki katliamlara çok uzun süre seyirci kalarak, özellikle İslâm dünyasının, ama genelde dünyanın tepkisine maruz kalan Batı" nın, NATO vasıtasıyla Kosova" ya askeri müdahale yapmasının, doğru niyetten çok, ABD menşeli „Geniş Ortadoğu ve Kuzey Afrika Projesi" nin ılımlı İslâm modelini benimsetebilmek, İslâm dünyasının sempatisini kazanmak ve zengin madenlere sahip Kosova" nın kontrolü sağlamak gibi jeopolitik çıkarların olduğu düşünülmektedir. Aslında stratejik gerekçelerin ve ulusal çıkarların geçerli olduğu kesinse de, Kosova operasyonun sadece bu amaçlarla yapıldığını

söylemek mümkün değildir. Konuyla ilgili olarak Blair" ın da dediği gibi, Miloseviç" ın Balkanlar" daki dördüncü savaşı, son savaşı olmalıdır.

2.6.2. Kıbrıs

Ecevit, 20 Temmuz 1974 sabahı yaptığı basın açıklamasında, Türkiye" nin tepkisini, "bir garantör devlet olarak, uluslararası anlaşmalara göre Kıbrıs" ın bağımsızlığından (...) ve anayasal düzeninden sorumlu bir devlet olarak Türkiye" ye düşen bir yetkinin ve görevin yerine getirilmesi" biçiminde açıklamıştır.⁷⁸ Türkiye" nin Kıbrıs" a müdahalesi en öncelikle Kıbrıslı Türkleri imhadan kurtarmak gibi doğru bir niyete dayanmış, ancak bu harekâta karar vermede Kıbrıs" ın jeopolitik konumu da önemli rol oynamıştır. Özellikle 1974 Nikos Sampson darbesi sonrasında, Kıbrıs" ın Yunanistan ile birleşebileceği veya Yunanistan" ın tam kontrolüne geçebileceği, böylece Ege" deki Yunan adaları kuşatmasına ilave olarak Türkiye" nin Akdeniz" e açılımının da Yunan kontrolüne geçmiş olacağı, ayrıca Anadolu" nun da Yunan uçaklarının menziline girecek olması, askeri müdahale kararının alınmasında önemli rol oynamıştır.

İkinci harekât, dünya tarafından büyük tepki çekmiş ve Türkiye" nin niyeti açısından şüphe doğurmuştur. Hâlbuki harekât planı, 2 aşamalı yapılmıştır. Harekât için Türk ordusunun elinde 3 ana plan vardır. Bunlar 24 veya 48 saat içinde müdahale veya iki safhalı geniş müdahale planlarıdır. İlk ikisi Kosova" da olduğu gibi sadece bombardıman ile yetinilmiştir. Fakat adada binlerce Yunan subayının olduğu da düşünülünce yeterli etki yapamayacağı düşünülmüştür.⁷⁹ Ecevit, ordudan Türk toplumuna denize çıkış verecek ve kuvvet dengesini sağlayacak bir köprübaşının tutulmasını istemiştir. Aslında bu, Rumların tutumuna göre hareket edilecek 2 safhalı bir operasyondur. Öncelikle çıkıp durulacak, ardından kararlılık gösterilecek, siyasi opsiyonlar denenecek, olmazsa ikinci harekât yapılacaktır.⁸⁰ Nitekim Cenevre görüşmelerinde bir sonuca varılamayınca, olaylar planlandığı şekilde gerçekleşmiştir.

Harekât öncesinde Yunanlılar, devamlı olarak adaya kuvvet çıkartabiliyorken, Türkler bu konuda pek başarı olamamışlardır. Artık harekâtla birlikte Türk askeri de güvenlik için adada bulunmaktadır. Türkler, örgütleri bozulmuş ve adadaki karışıklıkta kimin emrinde bulunduğu bilinmeyen silahlı Rumların tehdidi altındadırlar. Hâl böyle olunca ilk harekât sonrasında, adadaki Türklerin güvenliğini sağlayabilecek bir durum henüz hasıl olmamıştır. 27 Temmuz" da

Cenevre” de BM” deki Yunan daimi temsilcisi Bitsios da, adada söz geçiremedikleri birtakım çetelerin olduğunu kabul etmiştir.⁸¹ Çok sayıda Türk askeri, küçük bir bölgeye sıkıştığından, sürpriz bir hava saldırısında binlerce zayıatın olmaması içten bile değildir. Ayrıca Cenevre süresinde Rumlar, belirli bölgelerin etrafını mayınlamışlar ve Türk askerinin manevra sahasını daraltmışlardır. Hatta birliklerin etrafına dizilmeye başlayan mayınlar, BBC muhabiri Ted Stoddart” ın 4 arkadaşıyla mayınlı araziye girip, hayatını kaybetmesine neden olmuştur.⁸² Bu arada Atina” da eski cunta lideri Yuannides, Kıbrıs” taki subayları üzerindeki kontrolünü kaybetmiştir. Klerides bile bazı kuvvetleri kontrol edemediğinden şikayet etmektedir.⁸³ Klerides, Cenevre” de 11 Ağustosta yaptığı bir konuşmada, EOKA-B teşkilatının gözünün döndüğünü ve söz dinlemediklerini söylemiştir.⁸⁴ Bu arada Yunanlılar, Oniki Adalara da kuvvet yığmaya başlamışlardır. Bu esnada İkinci harekât da gerçekleşmiştir.

2.6.3. Mukayese

Türkiye” nin Kıbrıs” a yönelik yaptığı askeri müdahalesinin „doğru niyete” dayandığı ve buna ilaveten, jeopolitik değerlendirmelerin de önemli rol oynadığı açıktır. NATO” nun Kosova müdahalesi de NATO ve AB” nin ortak jeopolitik/jeostratejik değerlendirmelerine ve Avrupa” yı bir barış alanına (*zone of peace*) dönüştürme amacına uygun olarak yapılmışsa da bir halkı, çok ciddi insan hakları ihlallerinden kurtarmak gibi doğru bir niyete sahip olduğu da aşikârdır.

3. Haklı Bağımsızlık

Bu bölümde KKTC” nin ve Kosova” nın ayrılık kararları, bağımsızlık ilanları ve tanınmaları irdelenecektir. Ayrıca haklı bağımsızlıkla ilgili olarak 6 ilkeye de değinilecektir. Bunlar sırasıyla haklı neden, başarı şansı, son çare, meşru otorite, orantılılık ve doğru niyettir.

3.1. Haklı Sebep

Her şeyden önce ayrılık talebinin ve bağımsızlık ilanının haklı bir sebebi olması gerekmektedir. Bağımsızlık ilanı sayesinde önlenecek olan adaletsizlik, BMGK ve uluslararası toplumun kabulünü haklı kılacak kadar ciddi olmalıdır.

3.1.1. Kosova

Kosovalılar, Sırbistan" ın Miloseviç rejiminin gitmesinden sonra birçok demokratik reform gerçekleştirmiş veya gerçekleştirmekte olmasına rağmen, otonom ya da federatif bir yapıda Sırp çoğunluk ile Arnavut azınlık arasındaki güç bölüşümünü güvence altına alacak kadar etnik toleransa sahip olduğuna inanmamışlardır.

Sırbistan, „egemenliğinin ve toprak bütünlüğünün ihlal edildiğini“ ve „Miloseviç“ in 2000“ de devrilmesinden sonra oluşan, AB yolundaki demokratik Sırbistan“ ın böyle bir adaletsizliğin tekrar yaşanmayacağını yeterli garantisi olduğunu“ ileri sürerek, Kosova“ nın bağımsızlığına karşı çıkmıştır.⁸⁵ BM“ de yapılan görüşmelerinde, Sırp temsilciler, Çin Halk Cumhuriyeti içerisindeki Hong-Kong“ un otonom statüsünü uygun bir model olarak sunmuşlardır.⁸⁶ AB“ ye girmek için ulusalcı çizgiden beklenmedik ödümler veren, demokratik reformları gerçekleştirmede olağanüstü çaba harcayan Sırbistan“ ın, Kosova için verdiği „böyle bir adaletsizliğin tekrar yaşanmayacağı“ garantisine ne kadar güvenilebileceği tartışmalı bir konudur.

86 Süddeutsche Zeitung, 6 November 2007" den aktaran Coppieters, 2007, 6.

87 Coppieters, 2007, 6.

88 Coppieters, 2007, 7.

89 Örneğin KTFD anayasasında, KTFD" nin bağımsız federal Kıbrıs Cumhuriyeti" nin temelini oluşturacağı ve bu federal cumhuriyet oluşturulduğunda, KTFD anayasasında gerekli değişikliklerin yapılacağı vurgulanmıştır. Ayrıca geçici bir hükümle, 1960 anayasası da muhafaza edilmiştir. Cumhurbaşkanı Yardımcısı sıfatıyla Denктаş da 13 Şubat 1975 tarihli bildirisiyle, "nihai amacın iki bölgesi bir federasyon çerçevesinde Kıbrıs Rum toplumu ile birleşmek olduğunu" ifade etmiştir. Zaim N. Necatigil, *The Cyprus Conflict: A Lawyer's View* (Nicosia: K. Rüstem and Brother, 1981), 93-94" den aktaran Özersay, 2002, 110.

Denктаş" ın bu bildirisinin İngilizce metni için bkz. Ertekün M Necati Minür, *In Search of a Negotiated Cyprus Settlement* (Ankara: Ulus Matbaacılık, 1981), 259-260.

Anayasanın 2. maddesi de Kıbrıs Federal Cumhuriyeti" ne, belli konularda açıkça tanınan yetkiler dışında Kıbrıslı Türk Federe Devleti bütün yetkileri kullanır ve gereken örgütleri kurar" denmektedir.

90 Scott Pegg, "The „Taiwan of the Balkans" ? The De Facto State Option for Kosova," *Southeast European Politics I* (December 2000)" den aktaran Arman, 2007, 216.

91 Arman, 2007, 216-217.

92 "Kosova İlerleme Raporu."

http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2007/nov/kosovo_progress_reports_en.pdf.

93 "Kosovo: Toward Final Status," 8-9" dan aktaran Coppieters, 2007, 10.

94 Coppieters, 2007, 10.

95 28 Nisan 2004 tarihinde "Yeşil Hat Tüzüğü" olarak adlandırılan ve Daimi Temsilciler Komitesi, COREPER tarafından hazırlanan bir tüzüktür. Ardından bu tüzük, AB Bakanlar Konseyi tarafından onaylanmıştır. Tüzük, "Kıbrıs Cumhuriyeti hükümetinin etkin kontrol uygulayamadığı Kıbrıs Cumhuriyeti Bölgeleri" olarak adlandırdığı Türk kesimi ve İngiliz egemen üsleri ile Rum kesimi arasındaki AB hukukunun ilgili hükümlerinin uygulama koşullarını belirlemeyi çalışmaktadır.

96 Necatigil, 1998, 187" den aktaran Özersay, 2002, 114-115.

97 Necatigil, 1998, 188 ve 196" dan aktaran Özersay, 2002, 115.

98 Özersay, 2002, 81.

Çeşitli ülkelerde hüküm süren ayrılıkçı hareketlerin her birinin eşsiz olduğunu, bu nedenle Kosova"nın bağımsızlığının örnek teşkil etmemesi gerektiğini ileri süren ABD, Almanya, İngiltere, Fransa gibi ülkeler, Sırbistan"ın 1998-1999"da gerek Bosna-Hersek"te, gerekse Kosova"da yaptığı ağır insan hakları ihlalleriyle ilgili sicilini dikkate alarak, Kosova"nın bağımsızlığını tanımanın haklı bir sebebe dayandığını kabul etmişlerdir.⁸⁷ Bu ülkelere göre çok ağır insan hakları ihlalleri, Kosova"nın bağımsızlık ilanı için haklı sebebi oluşturmuş, hatta toprak bütünlüğü ilkesinin önüne geçmiştir. Adaletsizlik öyle büyüktür ki, „toprak bütünlüğü“ ilkesinin uygulanacağı bölgede, Sırbistan"ın egemenliği tamamen ortadan kalkmıştır.⁸⁸

3.1.2. Kıbrıs

1878 yılından bu yana ulusal varlığına ve yaşam hakkına ciddi tehditler yöneltilen Kıbrıslı Türkler de, özellikle 1963-1974 döneminde Rum/Yunan yöneticileri tarafından ağır insan hakları ihlallerine ve adaletsizliğe maruz bırakılmışlardır. Bu adaletsizlik öyle şiddetli olmuştur ki, „toprak bütünlüğü“ ilkesinin uygulanacağı bölge üzerinde Kıbrıs Cumhuriyeti egemenliğini ve meşruiyetini kaybetmiştir. Adanın her yanına dağılmış kantonlar halinde yaşamaya mahkûm edilen Kıbrıslı Türkleri, Türkiye"nin askeri müdahalesiyle özgürlüklerine kavuşmuş ve

mübadele yoluyla adanın kuzeyinde toplanarak kendi yönetimlerini kurmuşlardır. Önce otonom, sonra da federasyonu esas alarak kurulan Kıbrıs Türk devleti, statülerinde uluslararası bir tanınma olmaması ve çok uzun süre devletsiz bir halk olarak yaşamanın tüm dezavantajını yaşaması nedeniyle, ileride olabilecek bir federasyonu dışlamayan bir hükümle, bağımsızlığını ilan etmiştir.⁸⁹ 1985” te yapılan referandum ile (%70) KKTC anayasası kabul edilmiştir. Bundan sonra geçen 20 yıl süresince yürütülen tüm görüşmelerde konfederasyonu, hatta iki toplumlu, iki bölgeli bir federasyonu kabule hazır olduğunu belirten Kıbrıs Türkleri, BM” nin hazırladığı ve Türkiye ile uluslararası toplumun da onayını alan 2004” deki Annan Planı” nı da kabul etmiştir. Bu koşullarda, Rumlar tarafından reddedilmiş olan Kıbrıs Türkleri” nin bağımsızlık talebinin haklı bir nedene dayanmadığını söylemek mümkün değildir.

Adada Rumlar ve Yunanlılar tarafından yürütülen organize ve kanıtlanmış katliamlara rağmen, Kıbrıs Türkleri” nin kurduğu hem KTFD, hem de KKTC, Türkiye dışındaki ülkeler tarafından tanınmamış ve tanınmaması için BMGK 541 ve 550 nolu kararları almıştır. BM, anılan devletlerin oluşumunu, aslında kuruluşundan hemen sonraki yıllarda meşruiyetini kaybetmiş, Kıbrıs Cumhuriyeti” nin egemenliğinin ve toprak bütünlüğünün ihlali olarak değerlendirmiştir.

Kosova” da ise Sırbistan” ın egemenliği ve toprak bütünlüğü önemsenmemiştir. Bunca katliamı yapan ve görüşmelerde yıkılmış Kıbrıs Cumhuriyetinin kuruluş esaslarından bile geri bir duruşta ısrar eden Rumlar, adanın tümünü temsil eder pozisyonda AB” ye kabul edilmişlerdir. Bu durumda, KKTC” nin tanınmamasının haklı bir sebebe dayandığını söylemek mümkün değildir.

3.1.3. Mukayese

İkisi de halen tartışılıyor olmakla birlikte, hem KKTC/KTFD” nin, hem de bağımsız Kosova devletinin kuruluşunun haklı sebebe dayandığı söylenebilir. Kosova, başta ABD olmak üzere birçok devlet tarafından tanınırken, KKTC/KTFD” nin Türkiye dışında tanınmamasının, hukuki ve ahlaki açıklamasını bulmak oldukça zordur.

ABD Dışişleri Bakanlığı sözcüsü James, Clinton” un konu ile ilgili konuşması üzerine “Kosova” nın çoğunluğunu oluşturan Arnavutlara karşı Sırp güçlerinin işlediği çirkin suçlar, Sırpların ve Arnavutların gelecekte bir arada yaşamalarının mümkün olmadığını göstermektedir” derken, aynı anlayış Kıbrıslı Türkler için gösterilmemiştir.

Uluslararası toplum tarafından bağımsız bir devlet olduğu netleşmemiş ülkeler için Jackson tarafından ilk kez kullanılan *quasi-state* (devlet benzeri) tanımı Kosova açısından da uygun görülebilir. Pegg de „de-facto devlet“ ve „devlet benzeri“ arasındaki ayrımı incelediği makalesinde, KKTC“ nin ısrarla de-facto devlet olarak nitelendirilmesini, ancak Kosova konusunda devlet benzeri kavramının tercih edilmesini uluslararası toplumun desteği ya da yokluğu ile ilişkilendirmektedir.⁹⁰ Tayvan, uluslararası toplumdan destek gören bir devlet olarak 1986 yılında uluslararası örgütlere üye olabilmeye başlamıştır. Özellikle Tayvan, 1990“ lar içinde WTO ve GATT“ da da temsil edilmiştir. Çin“ in çok net ısrarına rağmen Tayvan, özellikle ABD ile ekonomik ve siyasi ilişkilerini geliştirmeyi başarmıştır. Bu durumun altında yatan etkenlerden bir tanesi de Tayvan“ ın modern liberal demokrasi açısından, „grup içi üye“ olarak algılanmasıdır. Bu algının altında yatan neden ise Çin“ in aynı kimlik algısı açısından grup dışı olarak sayılıyor olmasıdır. Bundan hareketle Kosova için de Tayvan benzeri bir durumdan söz etmek mümkündür. Sırbistan militarizmine karşı önce NATO, sonra da AB“ den destek alan Kosova, Batının önemli bir kısmı tarafından „grup içi üye“ olarak algılanmaya başlanmış ve bağımsızlığına daha sıcak yaklaşmıştır.⁹¹ Kıbrıslı Türkler ise halen AB“ ye girme şansı çok az olan „grup dışı üye“ olarak görülmektedirler.

3.2. Başarı Şansı

Tek taraflı ayrılık veya bağımsızlık ilanının, „haklı amacı“ gerçekleştirecek ciddi miktarda „başarı şansı“ olmalıdır. Bu bağlamda, bağımsızlığını ilan eden devlet, bağımsız olarak yaşama yeteneğine sahip olmalı ve uzun dönemde uluslararası toplumun yeterli bir kısmı tarafından tanınma ihtimali veya şansı olmalıdır.

3.2.1. Kosova

Yüzyıllardır başka devletlerin yönetimi altında yaşadığı için devlet geleneği yeterince gelişmemiş Kosova“ nın, devletleşmesinin uzun ve sancılı bir süreç alacağı açıktır. „Yugoslavya“ nın en fakir evi“ olarak bilinen Kosova“ da Arnavutlar, Sırbistan“ ın özerkliğini elinden alması sonrasında siyasal kurumları, eğitim ve sağlık sistemleri, vergilendirme, kültür ve spor faaliyetleriyle paralel bir toplum, bir gölge devlet oluşturmuşlardır. Özellikle kamu kurumları, oldukça zayıftır ve normalde bir devletin üstlenmesi gereken görevleri yerine getirme yeteneğine sahip

değildir. AB, Kosova ilerleme raporlarında da belirtildiği üzere Sırp ve diğer azınlıkları entegre etmekte başarısızlık,⁹² Sırp mültecilerin geri dönmesine karşı çıkmak, kalifiye personelin yokluğu ve yaygın yozlaşma, 1999" da BM yönetiminin kontrolü ele almasından sonra bile Kosova kurumlarının temel sorunları arasında sayılmaktadır.⁹³ BM tarafından 2002" de uygulanan „Statü" den Önce Standartlar" prensibi, hukuk devletine dayanan demokratik kurumlar kurma niyetindedir.⁹⁴

ABD ve AB desteği ile kurulan Kosova, dünyada mevcut nüfus ve yüzölçümü açısından küçük ülkeler grubundadır. 2.5 milyona varan nüfusu, 11.000 km²" ye yaklaşan yüzölçümü ve zengin maden yatakları olan Kosova devletinin, diğer küçük devletlere nispeten „yaşama yeteneğine" sahip olduğunu söylemek biraz güçtür. Ancak ABD" nin ve bazı AB ülkelerinin sorunun başlangıcında takındıkları tavır, Kosova" nın bağımsızlık ilanının yaygın bir kabul göreceğini göstermekteydi. Nitekim bugün itibarıyla 60" tan fazla ülke, Kosova" yı tanımış durumdadır.

3.2.2. Kıbrıs

1960" da kurulan Kıbrıs Cumhuriyeti içerisinde önemli üst düzey roller üstlenen, Cumhuriyetin işlemez hale gelmesiyle, aynı Kosova" da olduğu gibi kendi kendini yöneten mekanizmalar kurabilen ve KKTC" nin ilanından bu yana geçen 25 yılı aşkın süredir devlet geleneği kazanan Kıbrıslı Türklerinin, Türkiye" nin de yoğun destek ve yardımıyla devletleşme sürecini başarı ile tamamlamışlardır. 270.000 civarındaki nüfusu ve 3.355 km² olan yüzölçümü ile dünyanın en küçük devletlerinden biri olan KKTC, ticaret, turizm, eğitim sektörü ve narenciye dışında önemli bir ekonomik değere sahip değildir. Ama bu açıdan Güney Kıbrıs" tan da farklı değildir. Zaten bütün küçük ada devletlerinin genel ekonomik karakteri budur. Önce Rumların, 1974 Barış Harekâtı sonrasında da bütün dünyanın ekonomik ambargosuna rağmen, Türkiye" nin desteğiyle, kişi başına düşen milli geliri 16.000 doları aşmıştır ki, bu rakam AB ortalamasını aşmaktadır.

Kıbrıs Cumhuriyeti, BM" ye üye devlet olarak uluslararası alanda tanınmış bir ülkedir. KKTC" nin kurulması ve bağımsızlık ilanının ardından, BM 541 ve 550 numaralı kararlarıyla, KKTC" yi ayrılıkçı bir oluşum olarak nitelemiş ve üye ülkelere bu oluşuma yardımcı ya da destek olmamalarını istemiştir. Ayrıca Avrupa Parlamentosu, Avrupa Komisyonu ve üye devletlerin dışişleri bakanları „Kıbrıs Cumhuriyeti" adıyla Rum yönetimini tek yasal hükümet olarak tanımaya devam

edeceklerini açıklamışlardır. 1983 yılında Türkiye, *de-facto* yönetim olan KKTC" nin bağımsızlığını tanıdığından beri, Kıbrıs Cumhuriyeti" ne „Güney Kıbrıs Rum Yönetimi" olarak hitap etmektedir. AB de resmi belgelerinde KKTC" den „Kıbrıs Cumhuriyeti hükümetinin etkin kontrol uygulayamadığı Kıbrıs Cumhuriyeti Bölgeleri" olarak değerlendirmektedir.⁹⁵

Esas itibariyle jeopolitik önemi nedeniyle KKTC" nin bağımsızlığının kabul edilme şansı, oldukça azdır. Ortadoğu enerji kaynaklarının kontrolünde çok önemli bir yeri bulunan ve bölgenin „Kontrol Kulesi" Kıbrıs" ın, bölgesel güç olan, imparatorluk geleneğinden gelen ve AB üyesi olabileceği kesin olmayan Türkiye" nin doğrudan veya dolaylı kontrolünde bulunmasının büyük güçlerce kabulü oldukça zordur. Nitekim Türkiye dışında KKTC" nin bağımsızlığını kabul eden ülke olmamıştır. Kabul etmeyi düşünen birkaç ülke ise ABD" nin baskısıyla vazgeçirilmiştir. Bugün için Avrupa kurumları içerisinde sadece Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisi" nde Kıbrıslı Türk kesiminden 2 adet gözlemci üye bulunmaktadır.

3.2.3. Mukayese

Aslında KKTC" nin Türkiye, Kosova" nın da ABD ve AB desteğini arkasına alarak devlet olarak yaşama şansları vardır. Ancak Kosova" nın bağımsızlığının kabulü yönünde başarı şansı varken, KKTC" nin başarı şansı oldukça azdır.

3.3. Son Çare

Ayrılıkçı bir krizde, adaletsizliği engellemek için tek taraflı ayrılık kararı, bağımsızlık ilanı veya tanıma son çare olarak kabul edilmelidir. Bu adımı atmadan önce, adaletsizliği gidermek için diğer tüm araçların başarı sağlamamış olmasına özenle dikkat edilmelidir. Bağımsızlık kararı ve azınlık hakları vermek, özerklik ya da federalizm gibi diğer seçeneklerin tartışıldığı, fakat bunların hiçbir şekilde adaletsizliği ortadan kaldırmayacağı ya da merkezi hükümetin böyle bir şeyi kabul etmeyeceği kesinse verilmelidir.

3.3.1. Kosova

Sırbistan" ın Kosova" ya çok geniş bir özerklik verebileceğini açıklamasına rağmen, tek taraflı bağımsızlık ilanının ve bunun tanınmasının son çare çözüm olarak görülmesi mümkün değildir. 10 yılı aşkın bir süre Sırp

Hükümetinin baskısına, şiddetine ve son zamanlarda da katliamlarına maruz kalan Kosovalı Arnavutlar, gasp edilen özerkliklerini yeniden kazanma mücadelesi vermiş olsalardı, hatta en gevşek şekli ile de olsa federasyon talebinde bulunmuş ve reddedilmiş olsalardı, bağımsızlık ilanının son çare olduğunu savunmak daha kolay olacaktı. Fakat Kosovalı Arnavutlar, bağımsızlık dışında hiçbir çözümü tartışmamışlardır. Yaşadıkları ekonomik sıkıntıları siyasi belirsizlikten kaynaklandığına inanan Kosovalı Arnavutlar, daha fazla beklemeyerek bağımsızlık ilanını dünyaya duyurmuşlardır.

3.3.2. Kıbrıs

Bir an önce çözüm ve istikrara kavuşabilmek adına federasyona ya da bağımsızlıktan daha azına birçok kez razı oldukları halde bu talepleri kabul görmeyen Kıbrıs Türkleri” nin, bağımsızlık talebini son çare olarak değerlendirmek mümkündür. Kıbrıslı Türkler, 1964” teki Acheson planı ile başlamak üzere daha önce de birçok çözüm planını kabul etmişlerdir. Hatırlanacağı üzere en son 2004 yılında, federal bir yapıyı esas alan Annan Planı referanduma sunulmuş, %87 oranında katılım olan bu referandumda Türk seçmenlerin %65” i „evet” oyu kullanmış, Rumlar ise planı reddetmişlerdir. Rumlar, Türklere azınlık haklarından daha fazlasını vermeyi reddederek, bağımsızlıktan başka bir alternatif bırakmamıştır. Türkler de Kosovalılar gibi yaşadıkları ekonomik sıkıntıların siyasi belirsizlikten kaynaklandığına inanmakta ve bu durumdan kurtulmak istemektedirler.

Yine meselenin hukuki boyutuna bakıldığında, 1970 yılında BM Genel Kurulu” nun 2625 sayılı kararıyla kabul ettiği “BM Anlaşmasına Uygun Olarak Devlet Arasında İşbirliğine ve Dostça İlişkilere Dair Uluslararası Hukuk İlkeleri Bildirisi” nin 7. paragrafı, egemen ve bağımsız devletlerin ülke bütünlüğünün korunması ihtiyacını teyit etmesine rağmen bu kavramı bir koşula bağlamıştır. Buna göre bahse konu devlet, ırk, inanç ve renk ayrımı yapmaksızın, ülkesinde yaşayan tüm halkı temsil eden bir hükümete sahip olması şarttır. Ne var ki ülke bütünlüğünün korumasından tüm devletler yararlanamazlar. Bu ayrıcalığa sahip olanın ön koşulu, temsili hükümete sahip olmasından geçer.⁹⁶ Gerçi devlet uygulaması ve Dostça İlişkiler Bildirisinin 7. paragrafı, bazı durumlarda ayrılmayı yasal bir hak olarak görmektedir.⁹⁷

Kıbrıslı Türkler, 1960 anayasasının hükümlerinin uygulanmasını sağlamak için çok çaba sarf etmişlerdir. Tüm temsil makamlarından

kovulan Türkler, bu pozisyonlarına geri dönüp hakları olan devletin yönetimine katılmaya çalışmışlardır. Fakat BM Genel Sekreteri" nin de raporlarında açık olarak belirttiği üzere, Rumların engellemeleri nedeniyle görevlerine geri dönememişlerdir. Örneğin Dr. Küçük, 3 Haziranda Türk bakanların da katılacağı bir Bakanlar Kurulu toplantısının ateşkes bölgesinde yapılmasını istemiştir. Fakat bu öneri, Makarios tarafından reddedilmiştir.⁹⁸ Yine 22-23 Temmuz 1965" teki Temsilciler Meclisi oturumlarına, Türk milletvekilleri katılmak istediklerini resmen açıklamalarına rağmen, Meclis Başkanı Klerides" in, Türk milletvekillerinin bulunmadığı süre içerisinde yapılan tüm düzenlemeleri ve Kıbrıs hükümetini tanımalarını şart koştuğundan, bu istek gerçekleşmemiştir.⁹⁹ Bizzat devletin İçişleri Bakanı Yorgacis, Türklerin yetkilerinin elinden alınmasını savunmuş ve Türkleri, işgal kuvvetlerinin torunları, milli vatandaşlık unvanından mahrum edilmesi gereken muhacirlerin varisleri olarak nitelemiştir.¹⁰⁰ Dolayısıyla 1960 cumhuriyetinde Rumların hedeflerine karşı koyan herkes sıkıntı çekmiştir. Kıbrıs Anayasa Mahkemesinin tarafsız başkan yardımcısının Rum tehdidi ve tacizi altında olduğunu, Başkanın ise tehdit ve baskılara dayanamayıp istifa ettiğini açıklaması unutulmamalıdır. Dolayısıyla Kıbrıslı Türklere eşit temsil sağlanamadığı açık bir gerçektir.

99 Özersay, 2002, 85.

100 Sabahattin İsmail, *Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Doğuşu-Çöküşü ve KKTC'nin Kuruluşu* (İstanbul: Akdeniz Haber Ajansı Yayınları, 1992), 77.

101 Necatigil, 1998, 236.

102 Necatigil, 1981, 22-23. Ayrıca bkz. Özersay, 2002, 115.

103 Selvet Çetin, "Denetimli Bağımsız Devletçikler Dönemi Kosova ile Başlıyor," İnsan Hakları Gündemi Derneği,

http://www.rightsagenda.org/index.php?option=com_content&view=article&id=110:takmadenedetimli-bamsz-devletcikler-doenemi-kosova-ile-balyor&catid=43:takmabalkanlar&Itemid=71.

104 Raporun orijinal metninde şöyle denmektedir: "The Turkish Cypriot community have expressed their clear desire for a future within the European Union. The Council is determined to put an end to the isolation of the Turkish Cypriot community and to facilitate the reunification of Cyprus by encouraging the economic development of the Turkish Cypriot community"; "I would hope they can give a strong lead to all States to cooperate both bilaterally and in international bodies to eliminate unnecessary restrictions and barriers that have the effect of isolating the Turkish Cypriots and impeding their development, deeming such a move as consistent with Security Council resolutions 541, 1983 and 550, 1984." Report of the Secretary-General on his mission of good offices in Cyprus Rusya 1994" ten bu yana ilk kez bir Güvenlik Konseyi kararını veto etmiştir.

105 International Crisis Group, "The Cyprus Stalemate: What Next," *Europe Report* No. 171, 8 March 2006, 12.

106 Pegg, 2000, 96.

107 Bu konuda tek istisna, yine Yunanistan kamuoyu olmuştur. 1999 Mayıs'ında yapılan bir ankette, Yunanlıların %69' u Clinton' un savaş suçundan yargılanmasını savunurken, sadece %14' ü Miloseviç' in Kosova' da yaptıklarından dolayı ceza alması gerektiğini savunmuştur. Yunan medyası da Arnavutların durumunu görmezden gelip, daha çok NATO' nun mezalimini başlıklarına taşımıştır. *Irish Times*, 27 May 1999. Bunun için bkz. Michas, 2002, 77-86. Ayrıca Avrupa kamuoyunda Kosova operasyonuna destek oranları için bkz. Gallagher, 2001, 63-64.

Aynı ay, Yunanistan" ın en yüksek idare mahkemesinden 20 yargıç, NATO
" nun Sırbistan" ın egemenliğini ihlal ederek savaş suçu işlediğini ilan
etmiştir. Fakat Sırbistan" ın Arnavutlara yönelik davranışları

Daha sonraları KTFD yasama meclisinin, oybirliği ile almış olduğu kararla KKTC" yi ilan etmiştir. İlan edilen Bağımsızlık Deklarasyonunda, 1963" ten beri 20 yıldır tüm kamu hizmeti ve yönetim organlarının kurucu ortaklardan biri olan Kıbrıslı Rumların eline geçtiği (1. md), iki toplumlu ortaklık karakterinin ortadan kaldırıldığını (7. md), Kıbrıs Cumhuriyeti bütçesinden Türklere en ufak bir harcama yapılmadığı (8. md) ve Kıbrıs Rum Yönetimi" nin uzun yıllardır Türklere insanlık dışı bir ayrımcılık uyguladığından (11. md), self-determinasyon hakkının kullanılmasının artık kaçınılmaz olduğu vurgulanmıştır (18. md). Bunun dışında KKTC, Kıbrıs" ta bir federasyon kurulması için çaba sarf edecek ve başka hiçbir devletle birleşmeyeceği açıklanmıştır (22/b. md).

Bunun üzerine Denktaş da bağımsızlığın ardından şöyle bir açıklama yapmıştır: "Biz bağımsız Kıbrıs adasından ya da Kıbrıs Cumhuriyeti" nden ayrılmıyoruz ya da eğer ki bize iki bölgele bir federal sistem kurma şansı verilirse yine yapmayacağız. Fakat benim haklarımı çalanlar, halen meşru Kıbrıs hükümeti olduklarında ısrar etmeye devam ederlerse, biz de onlar kadar meşru, bağlantısız, egemen olmalıyız; fakat

federal bir sistemde tekrar birliği oluşturabilmek için kapımızı sonuna kadar açık tutacağız.”¹⁰¹

Aslında burada önemli nokta da KKTC ilanının gerçek anlamda bir ayrılma olarak grlmeyeceğidir. Çünkü merkezi bir devletten ayrılan bir azınlık yoktur. Aksine işlevsel federasyon içinde eşit durumdaki iki toplumdan birisinin kendi yönetimini kurması söz konusudur. İlandan önce de adada zaten iki ayrı toplum ve iki ayrı yönetim mevcuttur. Eğer bir ayrılma söz konusu ise bu, anayasaya uymayarak, onu tek taraflı ve zorla değiştirerek 1960 Kıbrıs Cumhuriyeti” nden Rumların ayrılmasıdır. 1960” da uluslararası anlaşmalarla tasarlanan Kıbrıs Cumhuriyeti, çok uzun süre önce zaten sona ermiştir. Dolayısıyla Bağımsızlık Deklarasyonu, var olmayan bir Kıbrıs Cumhuriyeti” nden ayrılmayı ifade etmez.¹⁰²

3.3.3. Mukayese

Kosova” nın bağımsızlığının son çare olduğunu söylemek oldukça zorken, KKTC” nin bağımsızlığını ilan etmesi en son çare olarak görülmelidir.

3.4. Meşru Otorite

Tek taraflı bağımsızlık ilanı meşru otorite tarafından yapılmalı ve bağımsızlığın tanınması da meşru otorite tarafından olmalıdır. Aslında bu da farklı anlamlara gelmektedir. şöyle ki:

- ☐ İlk olarak ayrılıkçı hareketin meşru temsilci veya otoritesi kastedilmektedir. Bu ayrılıkçı otorite, o ülkedeki nüfusun tamamını temsil ediyor olmalıdır. Tüm lke üzerinde yasama yetkisine sahip olmalıdır. Ayrıca uluslararası insan hakları ve azınlık haklarına saygılı davranmalıdır. Çünkü farklı ve açıkça tanımlanabilir bir milli kimlik veya referandumda bağımsızlık yönünde özel çoğunluk oyu, bu işlemin meşru yanını güçlendirmektedir.
- ☐ Diğer anlamı ise devletin uluslararası alanda meşru bir otorite tarafından tanınmasını içermektedir ki, bu da başta BM olarak karşımıza çıkmaktadır.

3.4.1. Kosova

Kosova” nın tek taraflı bağımsızlık ilanı, halkın oyları ile seçilmiş ve tüm Kosova üzerinde yasama yetkisine sahip Kosova Meclisi tarafından yapılmıştır. Ayrıca 1991 yılında Kosovalıların %87 oranında katıldığı bağımsızlık referandumunda, seçmenlerin %99” u lehte oy kullanmıştır.

Kosova halkı, %90 çoğunlukla Arnavut ulusal kimliğine sahiptir. Diğer halklar, Sırlar ve Türklerdir. Ancak Kosova yönetiminin, insan ve azınlık haklarına saygısı maalesef zayıftır.

BM Güvenlik Konseyi" nin kararıyla Kosova" nın gelecekteki statüsü üzerine müzakereler 20 Şubat 2006 tarihinde başlatılmıştır. Sırbistan ile Kosova arasında yaklaşık bir yıl süren müzakerelerin ardından, BM Kosova Özel Temsilcisi Marti Ahtisaari, Kosova" nın statüsü üzerine hazırladığı nihai raporu, 14 Mart 2007 tarihinde BM Genel Sekreteri Ban ki-moon" a sunmuştur. Kosova" ya uluslararası toplum tarafından denetlenen bir bağımsızlığın tanınmasını öneren bu rapor, ABD, AB ve NATO ittifakında geniş destek bulmuştur. Ancak Rusya Federasyonu" nun veto hakkını kullanacağını en sonunda açık olarak belli etmesiyle, Ahtisaari raporuna dayandırılarak Kosova" ya bağımsızlık yolunu açabilecek bir karar, BM Güvenlik Konseyi" nden çıkartılamamıştır.

Güvenlik Konseyi" nin 1244 sayılı ve 10 Haziran 1999 tarihli kararında Kosova, Eski Yugoslavya Federal Cumhuriyeti içinde özerklik statüsü tanınmaktadır. Ayrıca karara göre BMGK" nın kabul ettiğinin dışında başka bir otoritenin yönetiminin kabul edilmesi mümkün değildir. Sırbistan, bu kararı gerekçe göstererek Kosova" nın kendi toprakları içinde özerk bir bölge olabileceğini kabul etmekle birlikte hiçbir zaman bağımsızlık talebinde bulunmamalarını, aksi halde bunun ayrılıkçı bir hareket anlamına geleceğini iddia etmiştir. Fakat 1244 sayılı kararın 11/e maddesine göre Kosova" nın nihai statüsü belirlenirken Rambouillet Anlaşması" nın dikkate alınacağı ifade edilmiştir. Buna göre statü belirleme aşamasında diğer koşullar ile birlikte halk iradesinin de dikkate alınacağına vurgu yapılmıştır. Kosova" da bugün ortaya çıkan halk iradesi ise bağımsızlık yönündedir.¹⁰³

Kosova" nın bağımsızlık ilanı 60" ın üzerinde BM üyesi ve çeşitli uluslararası kuruluşlar tarafından tanınmaktadır. Bununla birlikte United Nations Interim Administration Mission in Kosovo (UNMIK), bu bölgede görev yapmaya devam edecektir. Çünkü henüz aksi yönde bir BMGK kararı bulunmamaktadır.

Kosova" nın Şubat 2008" deki bağımsızlık ilanını, Sırbistan" ın toprak bütünlüğü ve egemenliğine karşı koyma ve Kosova" da BM desteğinde geçici yönetimin kurulmasını sağlayan BM Güvenlik Konseyi kararlarını ihlali olduğu gerekçesiyle Sırbistan tarafından Lahey" deki Uluslararası Adalet Divanı" na götürülmüştür. Böylece ilk defa olarak bir ayrılık sorunu, mahkemenin önüne getirilmiş oldu.

3.4.2. Kıbrıs

KKTC" nin tek taraflı bağımsızlık ilanı, halkın oyları ile seçilmiş, tüm KKTC üzerinde yasama yetkisine sahip KKTC Meclisi tarafından yapılmıştır. Anılan siyasi otoritenin insan haklarına ve azınlık haklarına saygı konusunda herhangi bir vukuatı yoktur. KKTC" nin bağımsızlık ilanı Türkiye dışında hiçbir devlet tarafından tanınmadığı gibi, BM" nin tanınmaması yönünde çağrıları vardır. Doğrudan bağımsızlık için bir referandum yapılmamışsa da bağımsızlığı savunan siyasi partiler, o tarihlerde yapılan genel seçimlerde %70" i aşkın bir oy almışlardır. Ayrıca 1985" te referandum ile (%70:29) KKTC anayasası kabul edilmiştir. KKTC halkı büyük çoğunlukla „Türk“ ulusal kimliğine sahiptir. Bütün bu hususlar, KKTC" nin bağımsızlık ilanının „meşru otorite“ tarafından yapıldığını göstermektedir.

Adadaki referandumların sonuçlanmasının ardından BM Genel Sekreteri Kofi Annan tarafından hazırlanan, fakat Güvenlik Konseyi" nde Rusya tarafından veto edilen rapor,¹⁰⁴ Kuzey Kıbrıs üzerindeki izolasyonun ve kısıtlamaların kaldırılması için uluslararası topluma çağrıda bulunmuştur. Benzer çağrıları Verhaugen, Colin Powell ve Tony Blair gibi önemli isimler de yapmışlardır. Ayrıca AB Genel İşler ve Dış İlişkiler Konseyi de, 26 Nisan 2004 tarihinde Kıbrıslı Türk toplumunun izolasyonunu sona erdirmeye ve bu toplumun, ekonomik gelişimini teşvik ederek Kıbrıs" ın yeniden birleşmesine yardımcı olmaya karar vermiş ve Komisyon" dan bu konuda somut adımlar atmasını istemiştir. Aslında izolasyonların kaldırılması yönündeki açıklamaların iki ana gerekçe vardı.¹⁰⁵ Bunlar sırasıyla ifade edilecek olursa:

- Kıbrıslı Türkler, BM planına, birleşmeye ve AB üyeliğine „evet“ dediği halde, iyi niyetinden hiçbir fayda elde edememiş ve AB avantajlarından yararlanamamıştır. Bu yüzden Türk tarafının barış çabalarına olumlu yanıt verilmesi yönündeki inanç desteklenmelidir.
- KKTC" nin ilanı sonrası çıkartılan BM Güvenlik Konseyi kararlarında, Kuzey Kıbrıs" ın ayrılık kararına destek olunmaması istenmiştir. KKTC" ye ekonomik destek vermenin, ayrılığa arka çıkmak olduğu manasına geleceği için ambargoların devamına karar verilmiştir. Ne var ki 2004 referandumda Türk tarafının „birleşme“ isteğini dile getirmesi, izolasyonların mantığını da anlamsız kılmaktadır. Ancak BM Genel Sekreteri" nin Kıbrıs" taki BM Barış Gücü" nün (BMBG) faaliyetlerine ilişkin Haziran-Aralık 2007 dönemini kapsayan raporunda

Kıbrıslı Türklerin üzerindeki izolasyonların kaldırılması telkin edilmekle birlikte, bunun tanıma anlamına gelmediği de belirtilmiştir.

3.4.3. Mukayese

Aslında bağımsızlık ilanını yapan Kosova Meclis ile KKTC Meclisi meşru otoritelerdir. Kosova, meşru otoriteler tarafından tanınmış, ancak sadece Türkiye tarafından tanınan KKTC" nin tanınmasında meşru otoriteden söz etmek mümkün değildir. Bununla birlikte Kosova" ya bağımsızlık verilmesinde, aksi halde Kosova ve bölge ülkelerde Arnavutların tekrar silaha sarılmasından ve tüm bölgenin istikrarsızlaşmasından endişe edilmesi önemli bir rol oynamıştır. Kosova" daki Sırlara saldırılması durumunda, 1999" da Sırlara karşı gerçekleştirilen bombardımanın da bir benzerinin bu sefer Arnavutlara karşı yapılması gerekecektir ki bu pratikte mümkün değildir. Zira Arnavutların üzerine gidilirse, 1999" da Arnavutları korumak için Sırların bombalanmış olmasının yanlış olduğu sonucu ortaya çıkacaktır. Bu açıdan düşünüldüğünde silaha sarılan Arnavutlar ödüllendirilirken, hiçbir zaman silahlı ve şiddet içeren bir isyana yönelmemiş Kıbrıslı Türklerin cezalandırıldığı görülmüştür.

3.5. Orantılılık

Haklı bir amaç için yapılan bağımsızlık ilanı, beklenen faydalar ile orantısız olmamalıdır. Bu kâr-zarar analizinde, ilgili halk ve genel olarak dünya için ahlaki ve maddi faydaya tekabül etmektedir. Özellikle kâr-zarar analizi, hem yerel hem de uluslararası düzeyde ölçülmelidir. Böylece bağımsızlığın sonunda, bağımsızlıktan önceki durumdan daha kötü bir durum ortaya çıkmamış olmalıdır.

3.5.1. Kosova

Genel olarak kabul görmesine rağmen, Kosova" nın bağımsızlık ilanı, uluslararası düzeyde çok büyük tartışmalara neden olmuştur. Tartışmaların temelinde, Kosova" nın bağımsızlığının kabulünün, dünyada hüküm süren onlarca ayrılıkçı hareket için çok vahim bir örnek teşkil edecek olmasıdır. Bu nedenle Kosova açısından beklenen yararı sağlaması nedeniyle bağımsızlık ilanının orantılılık ilkesine uygun olduğu söylenebilir de, dünyadaki ayrılıkçı hareketler için vahim bir örnek teşkil edeceği açıktır. Kaldı ki tanımanın yarattığı tartışmalar ve gerginlikler, orantılılık ilkesini ciddi bir şekilde zedelemiştir. Bu konuyla

ilgili olarak özellikle de bağımsızlık ilanının hemen ardından gelen ayrılıkçı açıklamalar unutulmuş değildir.

Rusya, Çin, İspanya, Slovakya, Güney Kıbrıs, Yunanistan, Macaristan, Romanya gibi ülkeler, gerek kendi topraklarındaki, gerekse diğer ülkelerdeki ayrılıkçı hareketlere örnek teşkil edeceği düşüncesiyle bu durumdan endişelenmişlerdir. Bu nedenle uygulamada hukuki gerekçeler öne sürerek, Kosova"nın bağımsızlığına karşı çıkmışlardır. Onlara göre bu ayrılık, domino etkisi yapabilmesi kuvvetle muhtemeldir. Hatta sonu gelmez ayrılıkçı hareketlerin başlangıcı dahi olabilecek bu davranışa, son derece temkinli davranmak gerektiğini dile getirmişlerdir. Aslında uluslararası toplum, geleneksel olarak bilinmezlikten korkmaktadırlar.

Pegg" in deyiimiyle "bilinen şeytan (mevcut sistem) bilinmeyen şeytandan (ayrılıklara imkân tanıyacak yeni rejim) iyidir"¹⁰⁶ görüşü ağır basmaktadır. Bağımsızlık kararının olumlu yönlerinin yanında, yarattığı bir başka olumsuzluk daha vardır. O da gerektiğinde uluslararası hukukun çiğnenebileceği kanısının güçlenmesidir.

3.5.2. Kıbrıs

Her şeyden önce KKTC"nin bağımsızlık ilanı, bir devlet kurma ihtiyacı açısından Kıbrıslı Türklere yarar sağlamıştır. Fakat Kosova gibi ayrılıkçı hareketlere örnek teşkil etme ihtimali açısından, özellikle de Türkiye dışında KKTC"yi tanıyan ülke olmadığından ve uluslararası ilişkilerde eşit egemen bir devlet sağlanamadığından orantılılık ilkesine uygunluk oldukça zayıf kalmıştır.

3.5.3. Mukayese

Her iki devletin bağımsızlık ilanı, orantılılık ilkesine kısmi olarak uygunluk göstermektedir.

3.6. Doğru Niyet

Bağımsızlık ilanına ya da bağımsızlığın tanınmasına, haklı sebep ile uyumlu „doğru niyetler" rehberlik etmiş olmalıdır. Jeopolitik veya jeostratejik güdüler, beklentiler veya çıkarlar esas alınmamalıdır.

3.6.1. Kosova

Kosova"nın bağımsızlık ilanı, tarih boyunca başka devletlerin boyunduruğu altında yaşamış Kosovalı Arnavutlarının, Sırbistan yönetiminde son yaşadıklarının da etkisi ile kendi milli kimlikleriyle

özgür ve bağımsız olarak yaşama arzusundan kaynaklanmış olup, doğru niyet ilkesine uygundur.

AB, 18 Şubat 2008 tarihinde Kosova" yı tanıma konusunda üyelerini serbest bırakmıştır. Aslında tanımayan üye ülkeler, kendi ülkelerinde benzer ayrılıkçı sorunları yaşayan ülkeler olduklarını da unutulmamalıdır. Dolayısıyla bu ülkelerin aldıkları kararlarda stratejik çıkarlarının etkin olduğu bir gerçektir.

3.6.2. Kıbrıs

KKTC" nin tek taraflı bağımsızlık ilanı, onlarca yıl Rum ve Yunan baskısına maruz kalan Kıbrıslı Türklerinin insanca yaşamak arzusundan kaynaklanmıştır. Bu yüzden bağımsızlık ilanı, doğru niyet ilkesine uygun düşmektedir. Ancak KKTC" nin bağımsızlığı, uluslararası camiada kabul görmeyişi, „doğru niyetten" uzaktır. Bunun önemli nedenlerinden bazıları, AB üyesi Yunanistan ve Rum kesiminin çok güçlü lobcilik çalışmalarının yanı sıra, AB üyelerinin Kıbrıs" ı kendilerinin haricinde başka güçlerin kontrol etmesini istememeleridir.

3.6.3. Mukayese

Durum bu merkezdeyken gerek Kıbrıslı Türklerinin, gerekse Kosovalı Arnavutların bağımsızlık ilanı, doğru niyet olarak değerlendirilmelidir. Ancak Kosova yaygın olarak tanınırken, KKTC" nin Türkiye dışında tanınmaması „doğru niyetten" uzaktır. Bunun sebebi, daha çok ABD ve AB" nin ortak stratejik ve politik çıkarlarından kaynaklanmaktadır.

Sonuç

Yukarıdaki değerlendirmelerden de anlaşılacağı üzere, Türkiye" nin askeri müdahalesinin, NATO" nunki kadar haklı olmasına rağmen, NATO" ya tepkiler cılız kalmış, Türkiye" ye yönelik tepkiler ise hep yüksek sesle dile getirilmiştir. Özellikle bu iki olay arasında 25 yıllık bir zaman farkı olması, belki de bu farkı izah edebilir. Bu dönemde ABD, Vietnam sendromunu yaşamakta, SSCB ve Varşova Paktı işlevine devam etmekte, Soğuk Savaş tüm hızıyla sürmektedir. Dolayısıyla bu dönemde operasyonun hassas dengeleri bozulup, Rusya" nın müdahale etmesinden korkulmaktadır. Özellikle insan haklarına yönelik ihlaller, halen devletlerin iç işleri olarak görülmekte, egemenlik ve toprak bütünlüğü en kutsal kavramlar olarak adlandırılmaktadır.

Medya gelişmemiş, televizyonlar ve uydu yaygınlaşmamış, internet ve benzeri araçlar ise henüz ortaya çıkmamıştır. Dolayısıyla uluslararası kamuoyunun Kıbrıs" taki olaylardan haberdar olması veya bunlardan etkilenmesi oldukça azdır.

Kosova müdahalesinde ise medya araçları çok güçlenmiştir. Uluslararası kamuoyu, Kosova" daki mültecileri, ölümleri ve yaşanan tüm acıları televizyonlardan gözleriyle görebilmektedir. Bu görüntüler, Avrupa kamuoyunda operasyona yönelik desteği fazlası ile artırmıştır.¹⁰⁷ Kaldı ki Kosova, Avrupa" nın ortasında bir bölge olduğundan, Avrupa" nın diğer ülkeleri, yoğun mülteci akınından olumsuz etkilenmiş ve bu durumun, bir an önce çözülmesini istemişlerdir. Ama yine de Batılı liderler dünyanın diğer bölgelerindeki olaylarla daha çok ilgilenmeye ve daha çok önem vermeye başlamışlardır. Örneğin eski Cumhurbaşkanı François Mitterrand" ın Ruanda için "o ülkelerde bir soykırım yaşanması, o kadar da önemli bir şey değil" açıklamasını yapabilmıştır.¹⁰⁸

konusunda sessiz kalmışlardır. Hatta 2 Mart" ta Yunan askerleri, Atina" da Amerikan büyükelçiliğine doğru yapılan bir gösteri yürüyüşüne katılmışlardır. Bu durum, hukuken kesinlikle yasaktır. Michas, 2002, 82-3" den aktaran Gallagher, 2001, 64.

Rus kamuoyunda da özellikle başlangıçta Sırlara büyük destek vermiştir. Bir kamuoyu yoklamasında Rusların %67" si Sırbistan" a yardım etmek için kişisel olarak her şeyi yapmaya hazır olduğunu söylemekte, %42 ise gönüllü olarak savaşa gitmeye hazırlandığını ifade etmektedir. Bunun için bkz. Alex Bellamy, *Kosovo and International Society* (Houndsmill: Palgrave, 2002), 175.

Öyle ki parlamentonun alt kanadı Duma, Rusya ve Beyaz Rusya arasında henüz gerçekleşmemiş birliğe Sırbistan" ı da almak için oylama yapmıştır. Bunun için bkz. David Hoffman, "In Symbolic Move, Duma Endorses a Loose Union with Yugoslavia," *International Herald Tribune*, 17-18 April 1999.

Fakat Rusya" daki 20 milyona yakın Müslüman nüfusun liderleri de Sırbistan" a gönüllü yollanmasına izin verildiği taktirde, kendilerinin de Kosovalılara yardım için göndereceği tehdidi, Rus vatandaşlarının üçüncü bir ülke üzerinde birbirine karşı savaşması gibi bir durum yaratabileceğinden Rus makamları izin vermemişlerdir.

Çin ise operasyona karşı idi ve komünist liderlik, bireylerin ya da etnik azınlıkların insan hakları, devlet egemenliğinin gereklerinin üzerinde bir yere konulmaması gerektiğini söylüyorlardı. Bunun için bkz. Michael Yahuda, "Chinese Perceptions," *Kosovo: Perceptions of War and its Aftermath*, in Buckley, Mary ve Cummings, Sally, eds. (London: Continuum, 2001), 197-203.

¹⁰⁸ Le Figaro, 12 Ocak 1998.

¹⁰⁹ Garton-Ash, 1999, 1.

Aynı zamanda Kosova olaylarında SSCB ve Varşova Paktı dağılmış, NATO genişlemiş ve buna dayalı yeni doktrinler geliştirmiştir. ABD Vietnam Sendromu" nu aşmış ve dünya siyaseti, ABD" nin tek süper güç olduğu bir döneme girilmiştir. ABD" nin "SSCB ve Varşova Paktı nedir?" endişesine kapılmadan agresif kararlar alabildiği, AB" nin ABD" ye karşı gelemediği, ekonomik sıkıntılar nedeniyle Rusya ve Çin" in kısık bir sesle konuşabildiği böyle bir konjonktürde, uluslararası hukuka aykırı müdahalelere uygun bir gerekçe, her zaman için bulunmuştur.

Bugünün konjonktüründe ve anlayışında, müdahalenin içerisinde „insani" kelimesi geçtiğinde etkisi büyük olmaktadır. Müdahale hususunda eleştirileri olanlar, insafsızlık, umarsızlık, cinayete göz yummak vs. ile suçlanma riskiyle karşılaşmaktadırlar. Fakat Kıbrıs müdahalesinin yapıldığı yıllarda henüz böyle bir anlayış gelişmemiştir.

Batı" nın neden Kosova" ya yardıma gittiğini, ancak Kıbrıs" a gitmediğini belki de Oxford Üniversitesi" nin Avrupa Çalışmaları profesörü ünlü İngiliz yazar Timothy Garton-Ash" in ifadelerine bakılarak anlaşılabilir. "Elbette ki çifte standartlar vardır; hatta gerçekte çoklu standart vardır. Tabii ki her yere müdahale edemeyeceğimiz doğrudur. Şayet Brooklyn" de bir cinayeti engelleyemiyorsam, bu Camden" deki bir cinayeti de engellemeye çalışmamam gerektiği anlamına gelmez. Görevler mesafe ile de ilgilidir; en güçlüden en yakına" gitmek en gerçekçi yoldur.¹⁰⁹

Sonuç olarak farklılıklar mevcut olsa da Türkiye" nin Kıbrıs harekâtı, en az NATO" nun Kosova harekâtı kadar haklı ve hukukidir. Bu yüzden KKTC" nin bağımsızlığı, en az Kosova" nınki kadar haklı ve hukukidir. Batı, Kıbrıs" ta Türklerin yardımına gitmemiştir. Ne var ki Batı, Kosova" nın yardımına gitmesi veya Kıbrıs gibi bir başka yere yardıma gitmemesi eleştirisi konusu olmamalıdır. Zira doğru bir hareket, sırf evrenselleştirilemedi diye tenkit edilmemelidir.